

I

T W E E D E   B O E K
V A N   D E
G E L D E R S C H E
G E S C H I E D E N I S S E N ,

Beginnende
Van het jaer 58. voor de saligmakende
geboorte.

I N H O U D .

1. **C**æsar rooft op de Menapiers, die van de Uspiers worden verrast. 2. Verzoek der Uspiers op Caesar. 3. Die hem overvallen, dan worden neffens de Sicambers weder overvallen. 4. Dese moeskoppen in't Luyksche Land, en verjagen met 500. paerden 5000. Romeynen. De afvallige Fransche ingetoomd. 5. Sonderlinge diensten der Batarvieren aen den Romeynen, en groote macht. 6. De selve hoogh geacht, ende de Sicambers niet min gevreesd by Augustus, die met hen vrede maekt. 7. De Fransche gestilt. Drusus graeft d'Yssel, maekt een Kribbe, en vaert na Oost-Vriesland. 8. Besoekt de Sicambers, valt in laegen, en bouwt verscheyde Schantzen. 9. Tiberius komt in zijn plaetz, verplaetst de Sicambers, en temt eenige Volken. Arminius slaet de Romeynen. 10. Germanicus verwoest de Landen der Maerschers, die weder hem aanvallen, en krijgt de vrouw van Arminius gevangen. 11. Arminius jaegd en vervaerd den vyand. 12. Die een gevaerlyke reys heeft langs de zee-strand. 13. Germanicus zamelt een Vloot in de Betouw. Cariovalda Overste der Batarvieren beset en neder-gehoutwen. Schipbreuk der Romeynen. 14. Germanicus vyert te Romem, stellende de Duytsche gevangens ten toon. De dood van hem en Arminius. De Sicambers dienen den Romeynen, en stroopen in Frankrijk. 15. Drollige tochten en malligheden van Ca'igula in Nederland, daer hy't huys te Britten sicht. 16. Vroomheyd der Batarvieren in Engeland. Een klucht van 't vrouw van Ongenaden. Corbulo temt de Vriesen, en delft een Grifte. 17. De Kribbe van Paulin. De Vriesen aen den Yssel-kant, en de Ansbariers daer ende al om verstooten. 18. Iulius Paulus en Claudius Civilis, Hoofden der Batarvieren, d'een aen 't leeven en d'ander met boeyen gestraft, Galba ontslaet de Batarviers sijne Lijf wachters. 19. Oproer van de Batarviersche Benden gestilt. 20. Vechten in Italien voor Vitellius, die se na Duytsland afschickt. 21. Vespasiën staet na sijn kroon, maer vreesst de Duytsche Legers. 22. De Batarviers door Civilis tegens de Romeynen opgehits, kiesfen Brinio tot Veltheer. 23. Verlaen de Romeynen en bekoemen haere scheepen. Civilis tracht ook de Fransche en Duytsche op te reyden. 24. Noch twee Legioenen verstroyd. Claudius Labeo nae Vriesland gesonden. Twee andere Batouwsche troppen koemen by Civilis. 25. Die 't volk dringt op den eed van Vespasiën. Santen belegerd en Gelb vermeersterd. 26. En de Fransche aen sijn zijd krijghe. 27. Vinnigheyd van de Duytsche tegens de belegerde om Santen. De Vorstin Velleda. 28. Colen valt Civilis toe, en die van Tongeren, die hun ge weer neder-wwerpen. Labeo en Iulius Briganticus. 't Volk van Cla'sicus verstroyt. 29. Cerealis ver wint na een harden kamp Civilis met de sijne.

30. *Meyneed van de Colenaers. De Romeynen hier en daer verstrikt. Schermutselen tusschen Cerealis en Civilis.* 31. *Civilis verliest den slag door verraed, en vlucht na de Betouvv.* 32. *Doet by Arnhem, Wageningen, Rhenen en Wjck een aenval op de Romeynen.* 33. *Cerealis schier gewangen, houd een sloop-gevecht met Civilis, stroopt in de Betouvv, en aenbied den Bataviers een vrede.* 34. *Civilis spreekt en verdraecht met Cerealis. Bataviers in Engeland en Sicambers te Rome.* 35. *Stout bestaen van de Usipiers. De Bataviers krenken de Engelsche. De Duytsche ingebonden.* 36. *Groote rappingheyd van Soraen een Batavier. Ende noch yet anders.* 37. *Sept. Severus herbouwt het huys te Britten. Caracalla lieft de Duytsche.* 38. *Alex. Severus koopt van de selve een vrede.* 39. *Maximin verwoest Duytschland. Kort vertoog van sijn nazacten.*

Omtrent 58. jaeren voor ons Heersgeboorte, ende 606. nae de bouwing der Stad Rome, na dat *Julius Caesar* Roomsch Burger-meester verklaerd zijnde, 't bewind van Vrankrijk had aengevaert, braght hy noch binnen 'tjaer den Switserfchen oorlogh teneynde.

LVI. Waer nae wanneer hy *Ariovist*, Coning van Duytsland, uyt Borgondien^b en van de Fransche grensen had af-gedreven, en 't volgende jaer die van Beauvois, *Soissons*, *Calis*, *Vernandois*, als oock de Walsche Nederlanders, met de Menapiers en *Peellanders* in 't voorby gaen vermeekert, ende schier heel *Languedoc*^b door *Craffius* ondergebragt, voerde hy op den selven tijd, onaengesien de somer by na verstrooken was, sijn heyr op den bodem van de *Vlamingen* en *Menapiers* omtrent de *Peel*, die noyt door afgefanten by hem van vrede haalden aengehouden. Maer dese, heel anders op den oorlogh af-gericht als de binnenlandsche Fransche, namen de bossen en veenen tot hun hulp en verseekernis. *Caesar* siende niet hoofsaekelijx te verrichten, mede dat sijn volck vermits het vuyl weder van 'tjaer niet langer in de hutten was te houden, heeft, na 't verwoesten van hun ackers en boerschappen, sijn leger gebragt in de winter-rust. Ende alsoo is voort daer nae de oorlog aengeheeven van ende tegen die volken, die doen, schuytende onder de naemen van *Usipiers*^k, *Tencters*^l, *Menapiers*^m en *Sicambers*ⁿ, het tegenwoordige Gelderland bezacten.

LVI. Want de *Usipiers* die zedert eenige jaeren over *Rhijn* van de *Swaben* waren bestreeden geweest, ende op 't leff uyt hun paelen verstoeten, hebben de omtrent drie jaeren hier ende daer in *Duytschland* omgeswerft, ziju eyndlijken nae beneeden gekomen tegen over de geboort-plaetz van de *Wael*. Welken streck als doen een deel van de *Menapiers* bewoonde, die aen dees en geene zijde des *Rhijns* eerst hun landeryen, mael-steeden en vleecken hadden, en nu uyt vrees van so een macht volks, na de waelkant waren geweecken, stellende al om sterke wachten om de *Usipiers* het overkoemen te beletten. Dese, alles verfocht hebbende, en siende geen voordeel te doen met geweld, door mangel van scheepen, oock niet in stlute over

^a Eenige meynen, dit woord in onse taal soo veel te bedeyden als *Ernst*. ^b *Hedui*. ^c *Bellovacii*. ^d *Suessones*. ^e *Caletes*. ^f *Vermundui*. ^g *Vernani*. ^h *sen* *Patulantes*. ⁱ *Agri-tania*. ^j *Morini* circa *Tervaniam*. ^k Die van 't Graeffschap *Zutven*. ^l Die van *Drent*. ^m Dese woonden tusschen den *Rhijn*, *Vael* en *Maas*. ⁿ De *Sicambers* besloegen doen de gewesten gelegen aen de Noord-zijde des *Rhijns*.

te raeken, vermits de goede toeficht der *Menapiers*, maekten gebaer, als of sy nu van meynige en woonsteeden waren veranderd, ende nae de naest-geleegen plaetsen vertrocken. Maer nae dat sy drie dagen reysens in eene nacht met sterkerijden weder hadden ingehaelt, ziju sy den *Menapiers*, die zorge-loos in hun vorige wooningen waren gekeert, heel onvoorfiens op 't lijf gevallen. De selve dan in der yl nederhouwende en haer scheepen vermeesterende, hebben, eer de *Over-Rhijnsche Menapiers* ergens af wiffen, de stroom over-geset, haere huysen ingenomen, en 't overige vanden winter van hun lijf-neeringe en overschot geleest.

2. *Caesar* hier van verwittigd, nam voor dese *Rhijnsche* volken te beoorlogen, houdende echter sijn aenslag bedeckt voor de Fransche, van welker trouw en standvastigheyd hy beducht was. Heeft derhalven voor-raed van koom en 't puyk sijn ruytery mede-genomen, ende sijn weg daer heen gericht, alwaer hy verstond datse waeren. Sy verneemende sijn komste, deden aen hem een ghesantschap, en dese aenspraek: *Dat sy de Gemeente van Rome* eerst geen leed ofte klyg hadden aengedaen, ende niet te min getart sijnde van haer wilden bijten: dat sy niet uyt eygen drift maer als ver-dreevene daer heen waren ghewecken, ende den *Romeynen* (soo 't wesen mochte) dienstlijg konden sijn: soo die hen of nieuw land vergosten, ofte lieten houden 't geen sy bereeds met wapen-recht hadden verzeegen. Hier op seyde *Caesar* sijn goed-dunken, doch het slot daer van was, dat hy geen vriendschap met hen konde houden, soo lang sy in *Vrankrijk*^{*} bleeven. Nochtans soo sy sich in 't gebied der *Ubiens* (daer nu *Colen* leyt) wilden nederstaen, mist hy sulks van de *Ubiens*, welker gefanten by hem waeren, merkeyne moeyten te verwerven. De andere beloofden hier over met hun mede-leeden rugge-spraek te sullen houden, ende na drie dagen wederom by *Caesar* te zijn met bescheyd. Onder dit wierd *Caesar* bericht, dat het meertendeel van hun ruytery, om roof en kooren te saemelen, over de *Maes* was gegaen; giffende daerom, dat sy die ruyters tegesaegeen, ende om de se insicht een loos uytstel verfochten. Dan de gefanten op den bestemden tijd weder keerende, baden *Caesar*, om niet naerder te koemen, ende dit geweygerd zijnde, dat hy yemant wilde schicken aen die ruyters die den voortocht hadden, en hen het vechten verbieden, te gelijk henlyuden macht geeven om een boodschap aen de *Ubiens* te doen; welker Vorsten en Raeden soo hen dit by eede wilden toefeggen, vertoonende sy, met *Caesars* voorflag te vreedten te

^{*} Alle landen aende Zuid-zijde van de *Vael* wierden den ter tijd onder *Vrankrijk* gerekend.

welen
moch
Caesar
dit ver
sende
ne bev
rye na
fouder
soo la
heyr h
3.
Caesar
beliep
ven d
waren
door
bragh
stelde
af-stij
de vy
ende a
niet ee
mack
75. va
der de
een ov
sijne S
facker
tehoop
voor d
ontsch
te min
raffend
war er
der ha
tegenf
en den
gegier
smeete
't leger
de *Ma*
der ope
sy door
den stre
Caesar
trecken
ker *La*
ver hen
Usipier
reeden,
de, beg
camber
dewelk
ghesone
over te
van sulks
van ove
ver-*Rhij*
schap o
toeruffe
houden
getrock
voltroec
aenpor
na de w
Echter
gesteek
verblijf
4. W
scheper
te rug k

wesken, mids dat sy drie daeghen voor de borst mochten hebben om alles te verrichten. Maer Cæsar bleef vast by sijn quaed vermoeden, dat sy dit verleg fochten om middelerwijl hun afwesende ruyters in te wachten. Effenwel liet hy sijne bevel-hebbers, die nu met de gantsche ruyterrye naderden, aendienen, dat sy den vyand niet souden bespringen, en selfs besprongen zijnde, soo langh stand houden, ter tijdt toe hy met het heyrhen quam ontfetten.

3. Dan soo heeft de troppen van de Uspeters Cæsars ruyters in 't ghesicht hadden, welker getal beliep tot 5000. daer sy selve niet en waren boven de 800. (vermits de andere, die over de Maes waren gegaen, noch achterbleven) hebben sy se door een schielijken aenloop in verwerringh gebracht, ende, dewijl de Romeynen sich te weer seilden, volgens hun oud krijghs-gebruik afstijgende, de paerden door-steeken, veele van de vyanden wt de zael, devordere op de vlucht, ende alsoo de verbaefde soo wijd gedreven, dat sy niet eer van loopen ophielden, voor sy hun medemackers in 't oogh kreegen. In desen kamp zijn 75. van Cæsars ruyters gesneuvelt, ende daer onder de kloeke held *Piso Aquitanus*, een man van een over-edele afkomst ende wiens beste-vader in sijne Stad den staf gevoert hadde. Cæsar met de sacken voortvaerende, braght sijn heele macht te hoop: ende hoewel de Duytsche gefanten nu voor de derde reys ghehoor kreegen, die tot hun ontschuldige veel by braghten, hield hy ze niet te min by hem, ende de Uspiers heymelijken verrassende, quam aen hun Leger eer sy eens wisten wat'er te doen was: van de welke die geene die in der haest in 't harnas konden raeken een weynig tegenstands booden, vechtende tusschen de wagens ende den tros. De overige hoorende van achter een gegier, en siende hun kamer-raeden dood slaen, smecten de wapens en vaendelen ter aerden, gaven 't leger en haer rugge ten besten, ende komende daer de Maes en Rhijn t samen vloeyen, ende geen ander open ziende, liepen plotzelijk in 't water, daer sy door schrick, vermoeytheyd en 't geweld van den stroom zijn dood gebleeven. Die in 't legeren Cæsars bewaer waren, wierden veroorloft te vertrecken: dan bangh zijnde voor de Fransche, welker Land-streek sy hadden bedorven, hadden liever hem by te blijven. Maer de ruyterrye van de Uspeters en Teneters, die over de Maes was gereden, de voorsyde nederlaege gewaer werdende, begaf sich over Rhijn in de paelen van de Sicambers, om hun machten in een te smelten. Aen dewelke als Cæsar een vergeessche boodschap had ghesonden om de Teneters en Uspiers aen hem over te leveren, (ten eynde om, by weygeringh van sulcx, quansuys een eerlijcke oorfaek te hebben over den Rhijn te komen) hebben wt de Over-Rhijnsche volken alleen de Ubiers sijn vriendschap omhelst. Weshalven hy, een scheep-brugh toerustende, ende die aen wederzijden wel beset houdende, daer over in 't land der Sicambers is getrocken. Maer dese waren, de brugh noch onvoltrocken wesende, op de loop geteegen, door aenporren vande Teneters, ende met sack en pack na de wouden en wildernissen schuylen gegaen. Echter heeft Cæsar hun gehuchte nen huysen aengesteeken, ende wt Duytsland, naer 18. dagen verblijf, wederom na Vrankrijk geteyft.

4. Wt Vrankrijk na Groot Brittanniën overscheepende ende daer na langs den selven weg te rug komende, heeft de wederspannige Vla-

mingen verwonnen door *Labiens*, oock de Menapiers, onder 't beleyd van *Titurius* en *Cotta*, aengerand, ende hun bouweriyen verwoest. Korts noch een tweeden tocht doende na Brittanniën, heeft bykants 't heele Eyland dienschaer en schotplichtigh gemaekt. Na een kleynen tijd Nederland weder besoeckende, ende een nieuwe brugh toestellende in de vryheyd van de Ubiers, dan een weynigh boven die plaets daer hy voor heen sijn heyr had overgevoert, ging in Duytsland over tegen de Swaeben. Dan niet lang verbeydende, is van daer opgebrooken tegen *Ambiorix*, die in sijn afwizen werrery dacht aente richten. Daer over heeft hy die van Luyk* aengetast, en alom verstroyt. Dit over den Rhijn ruchtbaer wordende, vergaderden die naest aen den Rhijn geseteten Sicambers, onder andere, 2000. ruyters, die met aeken en vloten den Rhijn oversettende schier 30. mijlen beneden die plaets daer de onbereyde brugh was, aen de eerste grensen van de Luykenalers kamen, veele wt de vlucht onderschepten, en een groote macht van vee veroverden. Door den roof verleckerd trocken sy dieper innewaerts, sonder moeras of boschen aen te sien. Ende wt de gevangens verstaende, dat Cæsar na 't binnenste van Vrankrijk was verreyft, reeden, op hoop van meerder buyt, na die ghewesten daer nu* Tongeren staet, liepen storm op het leger van *Q. Cicero*, en wierden ter nauwer nood afgeweerd. *Appiaen* betuyght, doen van alleen 500. Sicamberische ruyters 5000. Roomsche ruyters op te vlucht te zijn gedreeven. Doch op 't leest Cæsars aentocht vernemende, hebben sich met een ongelooftlijken schat weder over Rhijn na Duytsland gespoed. De Fransche daer na hoorende van Cæsars vertreck nae Italien, ende hen selven inbeeldende, dat hy wt saek van de inlandsche onrusten niet soo haest zoude wederkeeren, beschreeven een Land-dagh, en beslooten eenhellig hare vryheyd te herstellen. Cæsar op dese maer heel snelijken met sijn heyr overkomende, heeft de steeden eenfdeels met gheweld, anderdeels met verdrag weder ingenomen, ende, na 't vernielen van de ruyterry van *Veringentorix*, heeft door de hand-leeninge van die Duytsche die doen den Rhijn-kant en Betouwe bewoonden, over al den meester gespeelt.

5. Etlijcke jaeren laeter zijn tusschen Cæsaren *Pompeius* de borgerlijcke oorlogen op-gestaen. Waer in het genoegh kenbaer is dat Cæsar, onder de volken van Neder-duytsland, in 't bysonder de Bataviers te baet heeft ghehad, en eyndlijken in den laesten hooft-slagh, voor-gevallen in de Pharfallische velden, door der selver sterkte en wackerheyd, overwinning tegen sijn tegen-kanter bevochten. Ende wanneer voort daer nae in den Alexandrijnschen Krijgh *Ptolemæus* Coning van Egypten aen de andere zijde des strooms sijn leger sloegh, en Cæsar met sijn ruyterry het overtrecken verhinderde, hebben de Duytsche, ende voor alle de Betouwsche ruyters, die vanouds in de swem-kunst en 't over-setten van selfs de allersefste stroomen waeren afgericht, aen de laeger boord overflemmende, den vyand soo verbaest, dat hy niet dervende stille staen sijn heyl in 't loopen stelde. De selve leeft men dat naderhand in de Africaensche tochten den Romeynen hebben gedient en groot behulp gedaen. Na 't afleggen van soo menige oorlogen, heeft Cæsar vijfmael gezeggeyert, maer aller eerst en aller prachtighst over de Fransche en Duytsche. Onder welke

* *Fluvius quorum urbs Tuorgi.*

* *Alvini-cum.*

XLIX;

Duytsche niet alleen gestelt worden de Nederlanders be-zuyden Rhijn en Maes, als die van Tongeren, de Peel-landers en andere, maer ook hun nabuyren aen dese en geene zy van de Wael, onse Batavieren. Doch de Sicambers, Tencters en Uspiers heeft hy soo seer niet overwonnen, als wel hun boerschappen, huysen en bouw-landen met vyer geschied. *Cæsar* selve, handelende van de boven-verhaelde gefantschap en strijd der Uspiers, betoont de sonderlinge macht der Batavieren wt de beschryving van hun eyland, ende de tusschen- ofte om-loopende stroomen; vertellende elders, hoe hy, wt reeden de vyanden hem in ruytery overtreften, en door 't sluyten van alle weegen wt Vrankrijk en Italien den toevor af-sneeden, over Rhijn in Duytsland gestuyrt had aen die Steeden in de voorige iaeren door hem bevreedigd, en van haer ruyters en licht-gewapende voet-knechten ontbooden; verstaende door dese syne nood-helpers de Ubiers en Batavieren. *Cæsar* hebbende de macht van soo menige vreemde volken geremt, heeft de nijd van sijn eygen mede-borgers niet konnen temmen, van de welke meer dan seftigh, ende onder dese *Cassius*, *Marcellus* en *Brutus*, sijn dood swooren, en het Raedhuys met het bloed besprengden van den geenen die de heele wereld in een bloed-bad had geset.

- XLIV. 6. Hem is in 't Keyser-rijk gevolgt sijn erfgenaem by wterste wille en aenge nomē soon, *Octavius Augustus*. Dese heeft 's iaers na sijn vaders moord de Bataviërs in syne veld-tochten tegen *Marcus Antonius* mede gevoert en voor sijn trouwanten gehouden. Want sy maekt een afgesonderde bende, ende hen was, eers halven, van den Keyser toegestaen het draegen van Wijnpaerd-ranken op de wyse van de Hopmans; gelijk *Dio* vermeld; daer by doende, dat dit in syne tyden noch was gebruykelyk. Waer wt verder blijkt, dat de Duytsche bende, welke de Keyser, na 't betuygen van *Suetonius*, tot aen de nederlage van *Varus*, tot syne schilt-knaepen en lijf-wachters plagh te hebben, bestaen heeft wt de Geldersche Batavieren. Daer na is op 't 15. iaer sijn rijks, wesende het 16. voor de mensch-werdinge van onsen Salig-maker, hem een vreeslijke oorlog van de Sicambers, ende hun bond-vrienden, de Uspiers en Tencteren aengeseyd. *Strabo* maekt gewagh van eenen *Melo* den Velt-heer der Sicambers, en *Dio* daer neffens, dat sy eerst etlyke Romeynen, in hun bedrijf achterhaeld, aen 't kruys hebben genageld, hier na, over Rhijn tredende, een ryken roof wt Vrankrijk 't huys gesleept, daer behalven de Roomsche ruytery, tegen hen wtgefonden, door behendigheyd omringt en neder-gehackt: Ende dewijl sy de voorvluchtige op de hacken volgen, buyten vermoeden tot aen 't leger van *M. Lollius* Oversten der Romeynen zijn gekoemen, dien sy een merkelyk af-breuk deden, en den arend van de vijfde Legioen ontweldigden. *Paterculus* en andere seggen noch, dat *Augustus* hoorende dese nederslag, sich van Romen met sijn heyr na Vrankrijk heeft gehaest: doch dat de Sicambers van syne aentocht verwittighd, mede, dat *Lollius* de wapens weder aen nam, en alles sich tot een openbaer en grooter oorlog liet aensien, met den Romeynen vrede troffen, en na overlevering van pands-luyden wederom keerden na hun gewesten. *Augustus* bleef doen een wijl daer stil leggen, om de saeken allenthalven aen den Rhijn-kreytz te richten. Op 't volgende Iaer soude door de Noord-zee aen den oever van Nederland zijn opgeworpen een

grootte walvis 20. voeten breed, 60. lang, ende in alles een vrouw gelijk, wtgefondert van kop. De Keyser naderhand, achtende sijn vorige schand quanfuys ten deel gebeeterd te zijn door 't vertrek van dit over-moedig en strijdbaar volk, ofte door eenige voor-teykens vervaerd, gaf sich weder op den wegh na Romen, ende aen sijn stief-soon *Nero Drusus* den opzicht van die land-paelen. Hoe statelijck hy te Romen zy gewellekomt, vermits de aengeboode vrede by de Sicambers en hun mede-maets was aengenoomen, hebben de *Dichters* in hun heerlyke gefangen niet verswoegen. *Ovidius* geeft ook te kennen, dat in die dagen de vrysters te Romen daer moy mede waeren, dat sy haer met het ros-verwigh hayr van de Sicamber-sche Deernen vercierden, en 't hoofd in diervoegen optoyden, dat sy geen Romeynsche maer eer Sicamber-sche gelieten.

7. In 's Keyfers afwesen namē de Sicambers met hun bystanders de gelegentheyd waer, en begonden, meest om dat ook de Fransche den teugel weygerden, de basuyn weder te blaesen. Doch *Drusus* heeft de Grooten van Vrankrijk, onder 't dexel van een vyer-seeft binnen *Lyōn* aen den outaer van *Augustus* te houden, ontbooden, en door dat middel den oproer der onderfaeten voor gekoemen. Daer na op de Duytsche passende, heeft se wederom over Rhijn en na huys gereden, ende voort over den selven stroom by 't Betouw-sche eyland in 't gehucht van de Uspiers en Sicambers gegaen, verdevende hier en daer hun plecken. Omtrent die tyden heeft hy den Nieuwen Yssel, door syne krijgs-luyden doen graeven, ende na sijn naem de *Drusiansche Grift* geheeten, welke etlike mylen streckende in de lengte den Rhijn, door een derden mond van 't Vlie, in zee is leydende. Door 't openen van desen weg is 't hem licht geweest, de Sicambers en Uspiers niet alleen, maer ook de Vriesen aen boord te koemen. Hy had mede, effen boven de Wael of 't begin van de Betouwe, tot bedwang van den Rhijn een kribbe ofte hoofd geleyt, ten eynde onder andere dat dees nieuw-gedolve Rhijn hier door meer water-rijk en gemakkelijck voor de Roomsche vlootten soude werden, ende met een des te verder de Duytsche van hen af-scheyden. Ende aldus heeft *Drusus*, aller-eerst door dese Grift na de Noord-zee zeylende, de Vriesen onder gebracht, en over seker meer na de grensen van 't Oostvriesland geyft, daer hy gevaer liep, rakende de scheepen door het sacken van de zee op droogten: nochtans door de Vriesen die te voet onder hem dienden gered zijnde, is alsoo de winter op handen was, weder na den Rhijn, ende van daer wyders na Romen getrocken.

8. In 't eerst van de volgende Lente is hy weder na syne voogdy en over Rhijn gekomen; ende de Uspiers vermand, als ook over den Lipstroom een brug geslagen hebbende, in 't land van de Sicambers ingevallen, en van daer door Westfalen tot aen de *Weser* gemoeskopt: en sulks genoeg sonder beletsel, nyt saek de Sicambers doen alle hun macht te kost hadden geleyt aen den tocht die sy deden tegen de *Heffen*, die alleen van de nabuyren 't vergangē iaer hulp tegen den gemeynen vyand hadde geweygert. Op welke toestand van tyden *Drusus* lettende, sonder haer weeten hun heel gebied ging door-swieren, ende soude selfs de *Weser* voor by zijn getrocken, had hem de schaerfheyd van de lijftocht en de aenstaende winter niet te rug gehouden. Maer zullende de landen

4 Her. lib. 4. l. 4. 6. 14. 1. Ann. 2. 14.

Supra 6. 14.

8. 14. 1. Ann. 2. 14.

X.

8. 14. 1. Ann. 2. 14.

4. Chasi major.

XI.

4. Chasi. quoniam in hunc partem apparet in via Herberis propi hunc. 1. 14. 1. Ann. 2. 14.

9. N. krijg g. Rhijn ga. log als l.

hield. Onder dit is 'er onder de Legioenen tweedracht gereezen, die sonder bloed-plengen niet af en liep. *Germanicus* om de woedende benden werk en vernoeogen te geven, brack op tegen den vyand. *Cacina* had meteenige licht-gewaepende den voor-tocht, en laft om de boffen te openen: een weynigh achter aen volgden de legioenen. Dus kamen fy by fterre-licht weder aende boerfchappen van * Otmerfen en daer omtrent, daer men sonder zorg en vrees voor den vyand of fleep of flempte. *Germanicus*, om wijd en breed te ftoopen, verdeylde de roof-gierige legioenen in vier troppen, die 50. mijlen in 't rond alles te vyer en te zwaerd verdelgden, sonder ouderdom ofte geflacht van menfchen, ghemeene of ghewijde plaetsen te spaeren, zelfs oock niet den wijd-be-roemden tempel van *Tanfane*, die tot den grond toe wierd verwoeft. Dit leelijk bedrijf maekte de *Westfalingen*, * *Twentenaers*, en *Ufpiers* verwoed, die 't leed van hun nabuyren gemeener hand willende wrecken, de wouden, die de *Romeynen* weder moesten door-trekken, gingen befetten, haer van bezijden ende vanvooren een weynigh besprongen, doch met alle macht en groote hoopen op de lefte en lichte troppen aendrongen. Maer *Germanicus* de fijne ontlettende, floeg en dreef de andere rug-gewaerts. Daer nae had hy veyliger reys, en wierd het krijgs-volk in winter-plaetsen verdeyld. Na dit spoedig en groot geluck begon hy in 't begin van de Lente tegen *Arminius* lich uyt te ruffen, die by fijnlands-ge-nooten voor een byfonder befchermer, maer by den *Romeynen* voor een oproerder van *Duytfland* vermaerd was, ende door wiens lagen en geweld *Varus* was omgekomen. Hier toe gaf hem oock een prickel de oneenigheyd tuffchen *Arminius* en *Segestes*, over 't wegh voeren van zyne dochter. Derhalven heeft *Germanicus* *Segestes*, die met een merkelyk getal van fijn bloed-magen en aenhang door *Arminius* was belegerd, ontset. Daer bin-nen waren edele Vrouwen, ende onder de felye de gemaelin van *Arminius* zijnde de dochter van *Segestes*, die meer aerdende na haer man als Vader, noch door traenen verwonnen noch deemoedigh van woorden, de handen vast in den boefem houdende, op haer fwangeren buyk zat en fter-oogde. *Germanicus* beloofde voor de kinderen en verwanten van *Segestes* verfeekering, ende aen hem fijne voorgaende waardigheyd in die landfchap. Naderhand is *Thuefnelde* de vrouw van *Arminius* in de gevangenis verloft van een jongen foone, die te *Ravenne* wierd opgevoed.

* Marf.

*Tubantes
euerum no-
men etiam
servasse vi-
dentur ho-
dorni Ben-
thamenfer.

XVI.

II. *Arminius* bulderende tegen de *Romeynen* en voor al tegen *Segestes*, schold hem voor een verrader van *Duytfland*; daer neffens graeg tot wrack en de wapenen, trock aen fijn zij niet alleen de *Munsterfche*, maer oock de *Ufpiers*, *Twentenaers*, ende fijn oom *Inguiomarus*, een man wel eer in groot aenfien by den *Romeynen*. Des te banger was *Germanicus*, ende fond, om van den oorlog niet 't effens overftolpt te worden, en des vyands macht te verdeylen, *Cacina* met 40. troppen door *Westfalen* na de *Eems*. De ruytery wierd door *Pedo* Stad-houder van *Vriefland* aengevoerd: hy felfvoer met vier legioenen te fcheep door de meynen: zulks dat het voet-volk, de ruyters, en vloot by de *Eems* verfamelden. De *Ooft-vrieten* tot byftand overbodigh, wierden in dienft aengenomen. *L. Stertinus* heeft met een vaerdige bende de *Westfalingen*, die vast in haer eygen land blaecten, nedergemackt, ende onder

den buyd weder gekregen den ftaande van de negentiende legioen, onlangs met *Varus* verlooren. Daer na trock het heyr na de uyerfte land-paelen der *Westfalingen*, en verdorf alles tuffchen de *Lippe* en *Eemfe*, niet wijd van 't *Dethmolder* wald, daer men de over-blijfielen van *Varus* en de legioenen zeyde noch onbegraeven te leggen. Maer *Germanicus* den aerzelenden *Arminius* op 't fpoor volgende, beval, foo rashy kans fagh, de ruytery aen te vallen, en den vyand fijn land-weer te ontnemen. *Arminius* de fyne by een trekken-de en vermaenende nae de boffen te wijken, heeft fich fchielijken omgewend, ende voort een leuz om uyt te vallen gegeeven aen de geene die hy in 't woud had verborgen. Het paerde-volk van *Germanicus* wierd door defen zeltzaemen handel verbyfterd, en de gefondene hulp-benden door de vluchtende voort-geftawd, verdubbelden de vrees, ende wierden gedreeven in een broek-land kundigh den overwinners en gevaerlijck voor den onkundigen. Maer als *Germanicus* met de legioenen kam aenfetten, begonnen de *Duytliche* fchrick en de *Romeynen* moed te krijgen, en raecten alsoo met gelijke winft en verlies van malkander.

12. Daerna heeft *Germanicus* 't heyr weder om na de *Eems* geleyd, en de legioenen, gelijck voor heen, ingefcheept. Een deel van de ruytery had laftlangs den oever van de *Noord-zee* na den *Rhijn* te keeren. *Cacina* die fijn eygen trop voerde, hoewel hy door bekende weeghen reyde, was gewaerfchouwd de lange bruggen over de woefte meynen in alle yl over tetrekken. Doen zijn verfeheye fchermtufelen voor-gelallen tuffchen hem en *Arminius*, die de gelegentheyd der plaetsen te baet hebbende, *Cacina* geen kleynen anxt op 't lijf bracht, en de *Romeynen* foo goed als gewonnen en verdelgd foude hebben die alle beevende na de haven toe liepen, ten ware *Cacina* fich aen den ingang van de poort neder-werpente, de voor-vluchtige hadde gekeerd. *Arminius* is met een gefonde huyd, en *Inguiomarus* met een fwaete quetzuyt uyt dat gevecht gefcheyden. 't Was laet in de nacht, doen de *Legioenen*, vermoeyd door wonden en ongemack, aenden *Rhijn-kant* en in hun winter-plaetsen weder kamen. *Germanicus* had de tweede en vier-tiende van de ingefcheepte legioenen *P. Vitellius* mede gegeeven, om die te land over mede na den *Rhijn* te leyden, ten eynde de vloote te vaerdiger over de ondiepten foude vaeren, ende by 't ebben der zee niet foo fwaer finken. Dees had in 't begin goed reysen op het drooge ofte een luttel door den vloed bevochtighde aerd-rijck: dan onlangs hier na, door 't op-jagen van den Noorden wind ende de volle Maen die de wateren meeft doet fwellen, is het krijgs-volk hier en daer heen gefchopt en verftooven: ende aengefien 'er doen geen dijken waren om de zee te ftuyten, ftond alles onder water, sonder dat men de zee en oever van 't vafte land, en de grinten of zand-plaeten van de diepten konde onderscheyden: aldus wierden fy van de golven omgeflogen, ofte in de afgronden neder geftort: het vee, de packen, en doode lichaemen dreeven onder een. Ten leften is *Vitellius* met fijne toe-vertroude bende op de hoogten geraekt, en foo na den *Yffel-ftroom* getrocken. Ende aldaer zijn dese legioenen en ruyters van de vloot van *Germanicus* ontmoet, ende voort met hem nae hun winter-leger gevaren. *Stertinus* was nu alreeds voor uyt gefchickt, om

Segimes

XVII.

Segimes
neemes
Ubiere
toegefe
aen de
chacm

13. vlootte
toeruff
eyland
landen
fcheyd
ren gek
na de r
voere
latende
over 't
dat de l
de hoog
ning de
einfdee
Arminius
de *Wef*
fte pla
recht te
fte *Cari*
becmd
onkund
lang en
om met
vyands
menich
fijn paer
de met
gaen va
waerts
meeste
door de
en den *F*
grouwel
der fche
gen en
het volk
nige die
geeten.
aen de k
van de
fchen ni
ten gege
nu het *L*
niet *Gem*
nen, hy
bijde ing
gevaegt
negemae
leid dan
Westfalin
derlinge
XVIII. 14. *L*
over de *L*
genootfc
gevoerd
ne van *Se*
van de *U*
hand, als
begon te
geworde
fijne fuffe
haer drie
foone va
met fijne

Segimer den broeder van *Segeftes* in genade aen te neemen, welken hy met fijn zoone na de Stad der *Ubiens* heeft vervoerd, ende hun beyde vergiffenis toegefeyd, doch befwaerlijker aen den zoone als aen den vader, om dat hy ghefeyd wierd het lichaem van *Voruste* hebben mis-handeld.

XVII.

13. Ophet volgende jaer liet *Germanicus* een vlootte van 1000. fcheepen van allerhande wijfe toeruffen, ende in de *Betouw* vergaderen, om des eylands wel-geleghentheid in het gemakelijck landen, volk in te neemen, ende van daer nae verfcheyde geweften over te ftuyren. Als fy daer waren gekoomen, is hy de *Drufiaenfche* *Grift*, daer na de meeren ende de Noord-zee in-gelooopen, voerende fijne krijgs-macht tot aen de *Eems*, en latende de fcheepen aen de linker ftroom. Waer over 't gebeurde in 't over vaeren van de *Watten*, dat de *Betouwers* in dē hinder-tocht, dewijl zy by de hooge vloed in 't water dompelden en vertooning deden van haer fwem-kunft, overftolpt ende eenddeels verdronken zijn. Van daer zijn fy, om *Arminius* onder oogte gaen, opgebrooken nae de *Wefer-ftroom*, daer de *Romeynen* op de laagfte plaetzen zijn door-gewaerd, ende *Bataviers* recht toe recht aen door getrocken. Hun *Overfte* *Carivalda* aldaer in een vlackte, rondom met beemden beflooten, door des vyands argeliffen en onkund der plaetzen verfrickt zijnde, ende na een lang en hard tegen-weer de zijne vermaenende om met een dicht in een ghedrongene macht des vyands geleederen te breeken, dewijl hy onder de menichte dapper fchermtfelt, is ten leffen neffens fijn paerd van alle de quetsfuyren overwonnen, ende met veele edelen in 't zand gevallen. In 't afgaen van de foemer zijn eenige *Legioenen* landwaerts na haer winter-ruffte gefonden: doch de meeste heeft *Germanicus* in fcheepen geleyd, omze door de *Eems* in zee ende foo voort nae 't *Vlie* enden *Rhijn* over te brengen. Dese hebben een grouwelijke fchip-breuk uytgeftaen: een gedeelte der fcheepen is gefonken, andere aen ver-gelegen en onbewoonde eylanden geftrand, daer het volk van kommer is vergaen, uytgefeyt weynige die 't vleys van hun paerden hebben gegeten. Alleen is het roey-fchip van *Germanicus* aen de kuff van *Ooft-vrieland* geland. 't Gerucht van de verongeluckte vloote heeft den *Duytschen* nieuwe moed, en *Germanicus* nieuwe moeyten gegeven. Maer *Keyfer Tiberius*, leggende nu het *Leger* in fijne winter-ftede, en verzuymde niet *Germanicus* door meenige brieven te vermaenen, hy foudē nu binnen *Romen* fijne vyer-dagen en wijde inkomft komen houden, alfoe 'er alreeds genoeg gewaegt en genoeg was gevochten: hy felf had eerijds neegenmael in *Duytfland* geweest, ende meer met beleid dan met de wapenen uytgevoerd: men konde de *Wefthalingen* en andere hals-sterke volken in hun onderlinge tweedracht laten, ende foo voort.

XVIII.

14. Daer nae heeft *Germanicus* gezegeveyt over de *Duytsche* by hem verwonne ofte in bondgenootfchap getrocken, ende fijn doen tentoon gevoerd, gelijk *Strabo* aenmerkt, *Sigifmund*, foone van *Segeftes*, eerijds door fijn vader aen 't outer van de *Ubiens* tot priester verkooren, ende naderhand, als na 't af-fterven van *Augustus* *Duytfland* begon te weyfelen, nae 't afleggen van de huyve, geworden *Veld-heer* der *Wefthalingen*: *Thuefne* feldde fijne fuffter ende bed-genootte van *Arminius*, met haer drie-jarigen zoone *Timelicus*: *Sestibacus*, de foone van *Sigmer*. *Overfte* van de *Munfterfche*, met fijne vrouw *Rhami* (welcken vrouwen naem

men als noch feyd in *Vrieland* bekend te wesen) dochter van *Veromerus* Vorft van *Heffenland*, ofte, foo andere fchrijven, van *Batavien*: *Deudorix* foone van *Bactorix*, broeders foone van *Melo* voor heen ghemeld, een *Sicamber*: daer word oock genoemd *Libys* een priester onder de *Heffen*, ende verfcheyde volken, als te weeten, de *Anfuariers*, ofte (foo ze *Tacitus* heet) *Angrivariers*, *Wefthalingen*, *Ufpiers*, *Cattuariers*, *Heffen*, en andere. Oock wierd de roof omgevoerd, behalven de af-beeldingen der bergen, ftroomen en veldflagen: en tot gedachtenis van desen pracht penningen geflagen met het opschrift en afzetfel van *Germanicus*, waer van wy 'er alhier een, die by *Santen* gevonden is, vertoonen.

Twee jaeren laeter is *Germanicus* van vergift (foo men vermoede) in *Syrien* gestorven, die om fijne liefstalligheyt en achtbaeren omganch van al de wereld, zelfs oock van fijn vyandē, wierd beklagd. Korts hier na heeft der *Heffen* Vorft *Adgandestrinus* door brieven aen den Raed van *Romen* *Arminius* beloofd aen kant te helpen, zoo men hem 't vergift bestelde. Welcke onduytsche daedt van een *Duytsch* Heer by hen is verfoeyd. Niet te min heeft *Arminius*, om dat hy, foo men uytgaf, naer 't rijk ftond, fijn eygen landzaeten tegengehad, en is eyndelijcken door nijd en bedrogh van fijn bloed-vrienden in 't 37. jaer onderdoms, en het twaelfde fijns bewinds om hals gekomen: een voor-vechter buyten twijffel van de *Duytsche* vryheyd, ende die *Romen* niet, gelijk andere wereldd-heeren, in haer teere beginzelen maer in haer beste bloeyzel en manlijkheyt heeft getart en dapper moede gemaekt. Ses jaeren daer nae hebben de *Sicambers* onder 't bestier van *Poppaeus Sabinius* gedient tegen de *Thraciers*, die den *Romeynen* den uyt-fchot van hun beste manschap tot den oorlogs-plicht haddē geweygert. Onder andere was 't in desen krijg denkwaerdig, dat de *Roomfche* Schuttery op de *Thraciers* uytgaende wel menige doch kleyne quetzuren gaf, ende na by komende wierd door een sellen inloop overvallen; ende daerom ftond tot hun ontfet gereed een bende van *Sicambers*, die vaerdigh ter hand was, ende foo door 't geraes van hun zangen als wapenen-vervaerlijk. Onder dit facten oock de *Sicambers* aenden *Rhijn* niet met gebonden handen, doende in *Vrankrijk* geduyrige fchaede en inbreuken tot groote kleynachting en geen minder gevaer van 't *Roomfche* Rijk: ende wierd *Lentulus Getulicus* afgevaerdigd om hen te beheerfchen, ende die over-trotse volken in teugel te houden. Weynige jaeren daer nae booden de *Kennemers* en *Bataviers* de behulpelijcke hand in den oorlog, die *L. Apronius* Land-voogd van *Neder-duytfland* met tegenpoed heeft aengevangen tegen de *Vriefen*, willende van den hals fchuyven het onlijdelijke jock van *Olenius* en de *Romeynen*.

XXI.

XXVII.

XXXI.

a Siet hier boven op het sechtiende jaer voor *Christus* geboorte.
b Dit van *Engeren* by de *VVefler*, 't welck nu een *Vleck*, dan eerijds een *Hortgelen* is geweest.

XL.

15. Na etlijke jaeren is *Cajus Caligula* in de plaats getreden van zijn voorfaet *Tiberius*, wiens groote toerustingten tegens de Duytsche en Groot-Brittannien in rook en spot zijn verdweenen. De oorfaek van desen tocht zeyden geweest te zijn, 't getal der Batavieren, die zijn lijf bewaecten, ofte uyt het selve volk ofte uyt de nabuyrige Duytsche vol te maeken. In 't leger komende heeft niet anders verricht, dan *Admimocius*, soone van *Belin* der Batavieren Coning, die van zijn Vader uytgestooten ende met een hand vol volks was door gegaen, in zijn schut aengeromen, ende daerom hovaerdige brieven na Romen afgevaerdigt, als of hem 't gantsche Byland in handen ware geleverd. Ende nadien hem stof van oorlog ontbrack, heeft hy sommige Betouwers van syne lijf-bende geboden aen de over-zyde des Rhijs ter schuyt te leggen, ende hem, na gehouden noen-mael, met een yffelick getierte boodschappen dat de vyand voor handen was. Doen is hy met zijn gefelschapen een deel ruyters opgevloogen, en naer 't naeste bos quanfuys als tot een gevecht vertrocken. Naer meer diergelijke sotte parten ten lesten gelaet makende van Britannien te willen beoorlogen, heeft zijn leger op de zee-strand slag-vaerdigh gemackt, ende met een lacht een weynig van land vaerende maer strax weder keerende, het krijgsvolk, door 't geblaes van basuynen als tot een stijd verwackerd zijnde, bevoolen de zee-schelpen op te raepen. Tot een denk-teeken van welke overwinninge (gelijk hy 't nam) op staende voet een hooge tooren wierd opgericht, om 's nachts als een vyer-baeken te strecken voor de af-gedwaelde scheepen. Tegen hem dorste sich vyandlijk aenstellen de Vader van *Brinio* den Kennemaer, die 't gedreyg van sulke tochten maer voor een blaes en bulleback hield. Soo dat men nae alle schijn nae desen Keyser *Cajus* de narren ende die niet wel by hun verstand zijn, als noch *Keyen* noemt, en 't spreek-woord *van de Key* snijden gebruykt, als men wil seggen, dat men yemand van syne dollicheyd en den hoofd-worm behoort te geneesen. Dese tooren heeft, na 't gemeen gevoelen, gestaen omtrent de mond van den middel-Rhijn by Catwijk, ende is naderhand van Keyser *Severus* tot een wapen-huys of diergelijck gebruyk gekeert. Effenwel had de selve *Caligula* (hoewel hy om syne onmenschelijke wreedheid en andere gebreken, meer een ongediert als een mensch geleck) de Bataviers syne Lijfknechten door geduyrige schenkaedzien aen hem soo verplicht, dat sy verstaende zijn dood, als dollen wtfinning eenige van de hand-dadige, daer na elk die hen onder weegen tegen kam, ia zelfs sommige onschuldige Raeds-heeren door de klingh ioegen.

XLIII.

16. Onder 't Keyser-rijk van *Claudius* heeft *Aulus Plautius* sich na Britannien verwoegt, ende een groot deel van 't eyland verneestert. Alwaer by seker ftroom door de onverwachte aankomst van 't Betouwfsche krijgsvolk (die het als voor een speele gaen hielden de heftigste stroomen over te swimmen) de vyanden ter neder ofte op de vlucht zijn gelaepen. Dese overwinning heeft veel tijds en moeyten, ende den Keyser, eer ze verkreegen wierd, mede een reys na Britannien gekost. De laer-boeken van Holland melden, dat *Claudius*, eer hy uyt Britannien weder te Romen kam, door de wind na 't land van Batavien gedreven zijnde, in een grouwfaem bosch wasinge-

gaen, ende vragende na des selfs grootte, van de bywoonders geantwoort, dat het in de breyte drie mylen en negen in de lengte sich uytstreckte. Hoorende daer na 't gebolk van velerley beesten, soude hy onderlocht hebben of 'er menschen woonden, en verstaende dat het woest en ondoorgankelijk was om de wolven, beeren en kudden van wilde ossen, ende alfulke die by geval door de moeyelike paden raecten ten eynde van 't woud door de onstuymige Saxenaers wierden besprongen, uytgeroepen hebben, dat men dit te recht een *wild en ongenaedig bosch* mocht heeten, van waer het voort den naem soude hebben behouden. Dan hoe beuzelachtig dit zy is hier by af te meeten, dat geene Schryvers van die eeuw vertellen, dat Keyser *Claudius* uyt Britannien over Batavien na Romen is geryft; gefweegen, dat doen de naemen van Saxen noch niet waren bekend. Maer vermits de Duytsche, ende onder hen de Sicambers Batavieren, alsoo weynigh het iock als de ledigheyd konden verdraegen, heeft *Claudius*, om hun te muylbanden, *Vespasian* gefonden, die sich in dit stuck redeliken wel heeft gequeten. Na etlijke iaeren begonnen de Oost-vriesen, onder hun Opper-hoofd *Genna* een Kennemer, die vanden Romeynen, na een lang-iarigen dienst, was over-geloopt, op de Nederlanden, ende voor al met kleyne scheepen op het gebied van de Fransche te rooven. Maer *Corbulo* voerende syne Iachten door de Yffel, ende van daer door 't Vlie ende Watten, heeft des vyands pincken in den grond gedrukt en *Genna* veriaegt. Ende alsoo hy van den Keyser gelaet was geent vorder geweld op de Duytsche te gebruyken, heeft hy, op dat het krijgsvolk van de luygheyd in geen wulpsheyd mochte vervallen, tusschen de Maes en Rhijn een Grifte * 23. mylen ver doen af-stecken, om daer mede de overvloeying van de Noord-zee te beletten. *Ortelius* gift dat dit de Leck ^b moet zijn omtrent Wijk en Bueren in de Neder-betouw, vermits de gelegentheyd der plaetsen en 't gevaer van overvloeying 'twelk daer in 't bysonder staet te bevreesen. Want ook *Dio* seyde dese Grift daerom gemackt te zijn, dat by hoog zee-water de Maes en Rhijn wordende achterwaerts gedreven, niet over boord soudent strijken.

17. Na de dood van *Claudius* was 'er schier een seven-iaerige rust, soo aen den boven-als beneden-Rhijn, meest door der Velt-heeren aert, die een grooter eer verhoopten uyt het onderhouden der vrede, als uyt de nual te gemeyne teykens van een prachtige vyeringe. In die tyden hadden het Veld-heerschap over de legers *Paulinus Pompeius* en *L. Vetus*. Van de welke *Paulin*, om der soldaeten ledige handen werk te geeven, den dam ofte dijk, voor 63. iaeren om den Rhijnte breyden by *Drusus* begonnen, ende naderhand onder den voet geworpen, een weynig boven de Wael op den Franschen, ende nu Gelderfchen, bodem weder heeft opgemaakt. *Vetus* had voort de Mosel en Saone, door het delven van een middel-graft tusschen beyden, in een te leyden, op

* *Fossa Corbulonis*. ^b *Andere spreken dit tegen, uyt reden de Leck wijder vande zee ligt dan dat sy daer voer soude kunnen dienen, ende voerige lengte ook meer als 16. mylen te boven gaet: dan verstaen door dese Grifte de VVateringhe genaemt de Vliet, scilicet vande van Leyden door Delft ende by de vlesche Sluys in de Maes. VVant, seggen sy, behalven dat die naerder by de Zee is om zijn over-loop te verhoeden, soe komt ook hare lengte met die van 23. mylen heel nauwelijck over een. c *Mosela*, d *Araris*.*

dat

dat het
Rhosin
Mosel-
de Noe
Graci
gunstic
Maer d
verste l
oorloge
ionge m
de mee
den, gev
de ledig
de land
hun Ov
nen vast
en als hu
Avius d
gende, s
ofte nieu
en Malo
sen en
smeecker
sticheyd
recht va
fen weld
niet will
tende,
gedwong
streevers
selve lan
ofte de C
ren de T
had) doe
de Vriese
nomen,
wreestoc
een veylig
gaf de Au
het aen d
ven ofte
der, die w
vast wez
cus had ge
halven, b
als een lo
seyde: O
sterven,
moeds va
Munster
hulp. Da
cia bevel
Rhijn tre
nen, is sel
gaen, dre
sonderde
zijnde, en
staen voo
gekeert na
van daer
tot dat n
manschap
roof ver
LXV.
18. E
schen N
ende de
voorgeva
haere kle
toon steld
nieuwe v
LXVIII
benden w

dat het krijgsvolk door de Saone daer na in de Rhofne en Saone kochende langs die Grifte in de Mosel-stroom, van daer in den Rhijn en voorts na de Noord-zee mocht overscheepen. Doch *Aelius Gracianus* Stadhoudert van Nederland heeft wt aegunsticheyd den voortgang van dit werck belet. Maer de Vriessen duchtende dat de Roomse Overste langer geen recht ofte last en hadden van te oorlogen, laetende de wolden en veenen voor hun ionge mans hebbende de onweerbaere menichte, door de meeren die haer wt de Yssel in't Vlie verspreyden, gevoert, en niet wijd van den Yssel-stroom in de ledige en tot der foldaeten behoefte gesonderde landen sich nedergefet, door aenradingh van hun Over-Heeren *Verritus* en *Malorix*. Zy begonnen vast huysen te timmeren, 't veld te bezaeyen en als hune ygen te bearbeyden, wanneer *Didius Avitus* de nasaet van *Paulin* hen met geweld dreygende, soo zy niet na hun oude paelen verhuysden ofte nieuwe van den Keyser verwierven, *Verritus* en *Malorix* heeft genoodsaekt na Romem te reysen en den Keyser *Nero* om lahd-winnige te smeeken, die hy beyde, om de groote vrybotsticheyd die hy in hen speurde, met het burgerrecht van Romem wel heeft beschonken, dan esfen wel den Vriessen de aengemaetigde land-streek niet willen toestaen. Als zy niet te min bleeven sitende, heeft ze de Roomse nutery schielijken gedwongen te ruymen, ende de hardste tegenstreevers gevangen of verslaegen. Daer na is de selve landouw (welcken eerst die van Campen ofte de Over-Ysselsche, ende by verloop van iaeren de Twentenaers en Usipiers hebben ingehad) door de Aufbariers, een volk machtiger dan de Vriessen, ende hun leydsman *Boiocalus* ingenomen, die lande-loos en van de Oost-Vriessen wtgestooten baden dat men hen desen hoek als een veylige ballingschap wilde vergunnen. *Avitus* gaf de Aufbariers in't openbaer dit bescheyd, dat het aen der Romeynen believen stond wat zy gaven ofte namen. Maer aen *Boiocalus* in't bysonder, die wel eer aen de Westsaelsche oproerigheyd vast wende daer na onder *Tiberius* en *Germanicus* had geedient, beloofde hy, om de oude kennis halven, bouweryen te geeven. 'T welk dese man, als een loon van verradery, verwierp, en daer by seyde: *Ons kan geen aerde, om daer in te leven en te steroven, ontbrecken*. Ende alsoo zijn zy, quaeds moeds van een gescheyden. Daerom riepen sy de Munstersche, Drentenaers en andere volken te hulp. Dan *Avitus*, schryvende aen *Curtilius Mancius* bevel-hebber van't bovenste leger darhy over Rhijn treckende sich van achteren soude vertoonen, is self beneeden over den Rhijn na Drent gegaen, dreygende het wterste, soo sy hen niet af en sonderden. Dese en de vordere hier door vervaerd zijnde, ende geen moeyten of gevaer willende wtsaen voor een ander, hebben de Ansvariers sich gekeert na de Vsipters en Twentenaers, ende zijn van daer gejaegd na de Hessen en Berchland, tot dat na lange doolingen en jammeren hun manschap is verslagen, en de onnossele schare voor roof verkof.

18. Eerlang daer na is'er in Britannien tusschen *Neros* Stadhouder *Suetonius Paulinus* ende de eylanders een geweldige hoofslaghe voorgevallen: daer de Bataviens en Sicambers haere kloeckmoedigheyd en trouwe medetoon stelden, hebbende de macht van *Paulin* met nieuwe vul-troppen gesteeuwigd, ende welacht benden wtgelevert. Drie iaeren laeter als *Nero*

de moord van sijne moeder *Agrippina* en meer grouwelen had bedreeven, bestond *Julius Vindex*, een Fransch-man van Koninglijken bloede, over de beestelijckheyd des Keyfers tegens zyne landsluyden wt te vaeren, en *Sergius Galba* een hert in te spreken om desen onwaerdigen de kroon van't hoofd te rucken. *Nero* die lucht vernemende rockende verscheyde Overste op tegen dese bel-hamels ende met naemen *Rufus*, die 't bevel had over Duytsland ende de legers aen den Rhijn, neffens *Rubrius Gallus* en *Fonsteius Capito*. Van de welke *Capito* niet alleen *Julius Paulus*, een Batavier die onder zyne voor-ouders Koningen reekende (om dat hy 't met *Vindex* had gehouden ende daer na *Rufus* aengehangen, die na de verstroying van *Vindex* by het krijgsvolk voor Keyser was opgeworpen) door een aengewreevene beschuldiging van oproerichheid ter dood heeft gebraght, maer ook den Batavier *Claudius Civilis* geboeyd aen *Nero* overgesonden. Dan is cortelinx na de aflyvicheyd van *Nero*, en door des selfs nasaet *Galba*, van zyne kluyfters ontslaegen. Dese laeste heeft in den aenvang zynen heerschappy de bende van de Duytsche ofte Batavieren, van de vorige Keyfers tot haer lijf-hoede opperecht ende welkers oprechticheyd in verscheyde voorvallen was gebleeken, afgedankt ende sonder eenige toegift weder na huys laeten gaen, wt vrees, soo men meynde, van *Cneus Dolabella*, van wien zy meer werks dan wel van hem scheenen te maken. Om'trend desen toestand van tyden wierd *Aulus Vitellius*, wt *Galba's* last, na de benedenste deelen van den Rhijn afgevaardigd. Het leger op *Galba* gestoord van wien het geen geschenken had ontfangen ende daer en boven haekende na nieuwwicheden heeft hem gaerne ende met handen-geklap aengenomen als wesende een soon van een drieiaeng Borgemeester, op 't beste zijns leevens, ende van een milden en openhertigen aert. Om welke eygensschappen hy omtrent na een maend binnen Colen Keyser is wtgeroepen en door de vernaemste boerschappen omgedraegen met een bloot rapier inde hand. *Galba sulx* hoorende droeg het Keyserdom over aen *Piso Licinianus*. *Otho* siende door desen vond sich van zijne hoope tot het rijk versteeken, nam een opset hun beyde aen kant te helpen, als hy ook deede. Onder dit is *Civilis*, een hoog-moegend Hoer onder de Batavieren, van zijne banden en toe-gedachte straffe verlost, om dit trots volk door dese wreedheyd niet te verbitteren en gaende te maeken.

19. De saeken dus vreedmd loopende, begonnen acht Betouwsche benden, binnen Langres leggende tot behulp van de 14. legioen, de legioen te verlaeten en aen't hollen te raeken. *Fabius Valens* die voor *Vitellius* tegen *Otho* diende wel weetende hoe veel aen haere gunst ofte vyandschap was geleegeen, trockze te gemoet, en beducht zijnde dat de kyvagie tusschen beyde tot een openbaer gevecht mocht wtvallen, vond raedsaem, door de straffe van weynige, de andere van hun plicht te vermaenen. De *Vitelliaenen*, bevochten als doen, hoewel met tegenspoed, de Stad *Piacenza*. Weshalven *Cacina* met schaemte en vrees van schimp bevangen, over de *Po* syn leger ging verplaetzen na *Cremona*. In zyn afstreck zyn hem bygekoemen *Turrullius Cerealis* met etlike matroosen, ende *Julius Brigantius* een Betouwer, de susters-zoon van *Civilis*, ende *Ritmeester* over een hoop paerde-volks. Maer de Batavische troppen bleeven als noch stijf-zinnig en

XLV.

L.

LI.

LXIX.

LXX.

Civilis Agrippina, vel Vitellius.

Vrbis Legionum.

Piacenza.

in

in haer eerfte oproer, ende koemende aen de hutten van yeder Legioen, pochten; dat fy de vierthiende Legioen hadden ingeteugelt, Italien aen Nero ontweldig, ende al het geluck des oorlogs in hare handen droegen. Valens vermoedende defe baldadigheyt met meyneed vermengt te weefen, om de bal-hoorige door behendigheit van een te fcheyden, beval een deel Bataviers tot byftand te gaen van die van Tongeren, die van *Otho's* vloote over-laft leeden in Vrankrijk, 't Welk ruchtbaer werdende treurden hun fpuits-broeders, de Legioenen grimden, dat fy nu de hulp en 't gefelſchap van defe onverzaegde mannen moeften ontbeeven; dat die oude over-winnere en over-winnere van foo veele oorlogen, foo haest de vyand ſich in 't geficht vertoonde, als uyt den ſlagh wierden wegh gevoerd: indien 'er aen eene Landſchap meer was belangt dan aen de hoofd-ftaden wel-ſtand des Rijke, wouden fy alle hun rot-geſellen vergeſelſchappen: maer ſoo 't ſteunzel en behoudenis van de overwinning alleen hing aen Italien, men behoorde de ſteeuwichſte leeden van het lichaam niet af te ſcheuren. Als fy hare galle dus wtbraecten, en Valens door het af-ſenden der hap-ſchaeren den oloop focht te ſtuyten, lieben fy wit noch ſwart aenſiende, hem overvallen, ende met ſteenen geworpen. Doch *Alphenus Varus* Maerſchalk van 't leger, heeft niet ſonder argheyt de allenxkens ſlijtende onruſt 't eenmael nedergeleyd. Want verboden hebbende aen de hoop-mans de ronde te doen ende het geblaes van bafuynen, begonnen fy alle te verflauwen, en verbaesd d'een op d'ander te kijken, ende, om dat niemãnd de twyfel-moedige beheerſchte, door ſtil-ſwijgen, verdragsaemheyt, ende ten leſten door ſmeeken van ſelvs vergiffenis te ſoeken. Valens houdende de middel-maet, en eyfchte niemand tot ſtraffe; dan beklagde eenige weynige, om door oogen-luyking ſich niet verdacht te maeken, indachtig zijnde, dat ſomwylen in de burgerlike oorlogen het krijgsvolk grooter vryheyt aenneemt dan de Velt-heeren.

20. Wanneer daer na de ſelve benden gevoegd by die van *Cacina* aen de Po verſcheyde bewiſen van hare vroemigheyt in 't oogh van Beyde legers hadden gegeven, met in den ſtroom te ſpringen, des vyands vaer-tuygh vaſt te houden ofte in den grond te booren, ende op den over-loop te klanteren, is daer op gevolgd de eyndelijke en groote hoofd-ſtrijd tuiſchen *Cremona* en *Verona*. Alwaer *Alphenus Varus* met de Bataviers de nood-lijdende *Vitelliaenen* te rechtertijd te baet kam, na de nederlage van een deel ſcherm-meefters, die in het over-ſcheepen van den vyand op den ſtroom waren verſlagen. Ende alſoo hebben de verwinners van ter zijden in dringende en de middelſte ſlagh-order breeken-de, de *Othonianen* wt het veld geiaegd. *Otho* die buyten 't gevaer van 't gevecht hem verhielt te *Brescello* in Vrankrijk, verſtãende eerlang wt de voor-vluchtige de droevige maer van defe geſchiedenis, is trooſte-loos in ſijn eygen ſwaerd gevallen. Waer over die van *Romen* den af-welendẽn *Vitellius* op het ſchouw-burg hebben toegeiuycht, ende een gefantſchapaen de Duytſche legers gedaen, om die over defen zegen te looven en danken. *Vitellius* heeft te *Lyon* een deel van de gevangene Overſte ter dood verweefen, ende daerom de Legers in *Slavonien* van ſich vervreemd. Devordere Legioenen benijdende aen de Duytſche legers defe eer, waren mede gierig tot den oorlog, Boven dit was *Vitellius* bekom-

* *Brescel-lum*, urbs in Gallia Te-gata.

* *Illyriens*.

merd, dat de verheerde Legioenen, door Italien en onder ſijn heyr verſpreyd, op het mes ſpraeken; voor al de vierthiende Legioen, die niet wilde weeten overwonnen te zijn, ende daerom weder moeft na *Britannien*, terwijl de *Betouwſche* krygers nae *Romen* alleen wierden geweeſen, vermits hun ouden wrock tegen die van de geſeyde Legioen. Dan de eens ingeſoogen haer is kortſ daer na weder wt-gebrooken. Want als binnen * *Turin* een *Batavier* ſeeker hand-werx-man wt-ſchold, ende een van de gemelde Legioen hem als ſijn huys-waerd voor-ſprack, ende yeder van ſyne mackers wierd by geſtaen, ſoude het van woorden ſchier tot ſlaegen zijn gekoemen, ten ware twee andere benden die van de legioen by vallende, de *Bataviers* vrees en d'andere moed hadden gemackt. Dit gaf *Vitellius* oorſaek om de vierthiende Legioen elders heen te ſchicken, en de *Betouwers*, als een trouw volk, onder ſyne troppente ſteeken. Naderhand is de *Betouwſche* krygs-macht, om haer hoofd-ſweer en korſelheyt wat te vergeeten, na den *Rhijn*-kant wech geſtuurd, ende daer door een luyk open gedaen tot de opgevolgde in-ende buyten-landſche oorlogen.

21. Middelertijd ging *Vespafiaen*, Stadhouder in 't Ooſten, ſwanger van krijg en verradery: doch vonden ſyne aenſlagen geen grooter hinder-pael, dan de *Duytſche* legers, welker ſtrijdbaarheyt hem niet dan al te wel was bekend. Defe ſwaer-moedigheyt verging een weynig, als hy tyding kreeg, dat *Vitellius* gefind was de *Duytſche* legioenen na *Syrien*, in een vreedzame en weeldigelaudouw, te vervoeren, ende de aldaer huys-houdende Legers in tegendeel nae *Duytſland*, als een kouden hoek en hongerkamp, te verplaetzen. *Vitellius* niet lang daarna verſtaende den af-val van de derde Legioen, ontbood in *Duytſland*, *Britannien* en *Spanien* om hulp, die immers ſoo langſaem ten voorschijn kam, als hy ze ſlappelijk eyfchte. Onder andere Land-voochden was *Herdeonius Flaccus* bevreesd voor de *Batavieren* en naekende onruſten, ende ook by den Keyſer ſelf half verdacht. Op 't leſt *Vitellius* door ongeluckige geruchten van alle kanten opgeweekt, gaf aen *Cacina* en *Valens* laſt ſich tegens *Vespafiaen* wt te ruſten. Maer het *Duytſch* heyr wt *Romen* treckende, had een heel andere gedaente als het plaght; geen pit in 't lichaam, noch vuyrigheyt in 't gemoed: de luycheyt vertoonde ſich in de paerden, ende de roek in de wapens. Het volk was traeg en dun, ſchuwendende ſon, ſtof en onweder, ende ſoo veel te vaerdiger tot krakeel, als het loom was tot het verdraegen van den arrebeyd. Aen de zy van *Vespafiaen* ging alles toe met meerder trouwen rappigheyt. * *Peterwarden* in *Croatien* was hun winter-plaets, alwaermen in beraed ſtelde of het beter ware te haeften oft te ſuckelen. Die nae byſtand wouden wachten en den krijg ſlepende houden, roemden de macht en roem van de *Duytſche* legioenen, dat ook *Vitellius* met het *Britanniſche* leger was verſterkt, en meer diergelijke dingen. Eyndliken wierd beraemd datmen met de ſaeken ſoude voort-vaeren, *Verona* tot een leger-ſtede neemen, ende de *Alpeſ* 't eyndens 't gebied van de * *Grifons* beſetten, om het *Duytſche* heyr den door-gang in Italien te beletten. Na 't vermeerſten van ſommege *Italiaenſche* plaetſen en 't deerlijk verwoefen van *Cremona*, wierden *Iulius Caenus* hoop-man wt *Burgundien*

Burgundien
Montan
aenhang
andere r
boodſch
defe qu
Prifcus
had ove
gantſch
ren; hy
hoorenc
fano, va
22.
ſtond oc
log en or
en voor
Paulus
Coning
dere doe
raepte a
Fonjeus
gebonde
vrye voe
van 't leg
koemenc
Betouwe
dieners
wulph
oude ofu
ze daer n
hem tot
lands-ge
ſtaen. W
de vermi
ende der
aennam;
vyand ni
dende de
de oorſae
weeren v
dan op d
Defe onk
legging
wallen, en
van een g
nacht en
zwetten
en roem
ſche mac
ſcheurd,
heyt en r
by de har
Kenneme
't beleyd
los-hoofd
heen gefe
Cagus den
oproerig
nae 's lanc
zijnde end
Veldheer
hebbende
beſetting
buyrige V
de naefte
een op de
vallen.

* *Sacrum*
Seba
Nym

Burgundien na Vrankrijk, en de Overfte *Alpinus Montanus* van Trier, die voorheen van *Vitellius* aenhang waren geweest, na den Rhijn-kant, en andere na andere gewesten wtgezonden, om de boodfchap van desen zegen te verbreyden. Nae dese quaede ftooten belafte *Vitellius* aen *Iulius Priscus* en *Alphenus Varus*, die veeltijds 't bevel had over de Betouwers, met 14. benden en de gantsche ruytery den berg Apennin te bewaeren; hy selve reysde na Mevania in 't leger, ende hoorende het over-gaen van de vlootte * *Mefano*, van daer na Romen.

22. Terwijl het in Italiën soo heet af-slep, stond ook Nederland in een volle vlam van oorlog en oneenigheyd, waer van wy den oorsprong en voortgang kortelijc gaen ontdekken. *Iulius Paulus* en *Claudius Civilis* waren broeders wt een Coninglijk huys by de Batavieren, en boven andere doorluchtig. *Paulus* was, door een opgeraepde aenklacht van wederspanningheyd, van *Fonjeus Capito* verrast en omgebracht; *Civilis* gebonden na *Nero* gevoerd, ende van *Galba* op vrye voeten geset; maer onder *Vitellius* wederom van 't leger tot straf gevorderd zijnde, (hier by koomende den wt-schot van 't krijgs-volk die de Betouwers was opgeleyd, welke de Roomsche dienaers noch swaerder maekten door hun wulpheyd, gierigheyd en overdaed, ende met oude ofte onmachtige mannen wt te kiezen, die ze daer na weder voor geld lieten gaen,) hebben hem tot grimmigheyd ontfteeken, ende syne lands-geuootten, om den volck-keur niet toe te staen. Waer over *Civilis*, noch driester wordende vermits de verdeyling des Roomschen Rijx ende der Velt-heeren tweedracht, de wapenen aennam; niet in 't openbaer, op datmen hem als vyand niet mocht bejegenen, maer voorwendende de kamer-raedschap van *Vespasian*, ende de oorfaek des oorlogs werpende niet op het afweeren van 't leed hem of den sijnen aengedaen, dan op de zijdigheyd van de Opper-hoofden. Dese onlusten heeft *Civilis*, door verkeerde wtlegging, in sijne landfaeten noch hooger doen wassen, ende hen, in 't *Heylig woud* onder 't dexel van een gaff-mael by een gelaeden, ende van de nacht en vroolikhed vervoerd zijnde, door sijn zwetzen aengeprickelt, beginnende van den loff en roem des volks, ende leerende dat de Roomsche macht door oneenigheyd van een was gescheurd, ten eynde sy met minder beschroomdheyd en meerder hoop van vergiffenis, de saek by de hand fouden neemen. Daedliken zijn de Kennemers ook aen 't snoer getrocken, onder 't beleyd van *Brinio*, een hoog-gebooren dochlos-hoofdig Heer, ende wiens Vader, gelijk voorheen gefeyd, met de grillige tochten van Keyfer *Cagus* den spot had gedreeven. De naem van sijn oproerig geslacht heeft soo veel gebaert, dat hy, nae 's lands wijse voorheen op een schild geset zijnde ende op de schouders om-gedraegen, tot Veldheer werd ingewilligd. *Brinio* sich versterkt hebbende met de Betouwfsche, tot *b* Ments in besetting leggende, benden, vrijde ook de naebuyrige Vrielen, ende sich versekerende van de naeste zee omtrent het Vlie, bestond met een op de winter-plaetsen der Romeynen aen te vallen.

* *Sacrum nemus*. De Hollanders willen dit dnyden op het Sebakenbos, en de Geldersche loever op het Rijx, ofte Nymger-wald. *b* *Montianum*.

23. *Civilis* eerst met schalkheyd, ende, sulks niet lückende, met geweld te werk gaende, schaekerde de Kennemerlanders, Vrielen, en Batavieren elk in bysondere benden. Het volk wierd tegen elkander over slag-vaerdig gemaekt niet verre van den Rhijn-stroom, ende de scheepen nae den vyand toegekeerd, welke sy, na 't verbranden van de Block-huyfen, wt Vrieland ende de meeren van 't Vlie daerheen hadden gevoerd. Na een luttel gevechts is de Tongersche trop met hun vaen overgekoemen tot *Civilis*: ende de Romeynen door de onverhoede verradery verbaefd wierden soo wel van hun mede-maets als vyanden neder-gemaekt. De stier-luyden op de scheepen pleegden diergelijk een meyned. Want een deel Bataviersche roeyers bestonden, quansuys als door onverstand, te verhinderen de plichten van de schippers en voor-vechters; daer na tegen te streeven, de scheepen na des vyands oever te stouwen, op 't lest de bevel-hebbers en hoop-mannen, soo die hen niet en wilden te wille wesen, dood te slaen, tot dat 'er een vloot van 24. zeylen overliep ofte genoomen wierd. Dese overwinning was voor het tegenwoordige soo luyd-ruchtigh, als voordeelig voor het toekommende: ende de Bataviers nu geweer en vaertuygh, dies sy behoeften, bekoemen hebbende, wierden alom in Vrankrijk en Duytland als voor-standers van de vryheyd wt-geroepen. Duytland schickte op staende voet gesanten, met aanbieding van de behulpelike hand. *Civilis* socht de maetschap van Vrankrijk door vernuft en geschenken te koopen, sendende de gevangene Overfte weder na huys, ende aen de benden de keur gevende van te gaen ofte te blijven: de blijvende wierden genoodigd tot een eerlijken dienst, ende de gaende tot gemeenschap van den Roomschen buyd. Te gelijk luyfsterde hy hen in 't oor, hoe veel quaeds sy soo veele jaeren hadden geleeden, ende dat een deerlyke slaverny bemande wierd met den onrecht naem van vreedde: dat de Bataviers, hoewel schot-vry, de wapens tegen de gemeyne dwinge-landen hadden aengenomen, ende in den eersten stoet de Romeynen verbijstert en nedergevelt: wat en stond 'er niet te verwachten, indien Vrankrijk mede den teugel af-smeet? dat het eens land met het bloed van 't andere wierd gewonnen. Sy derfden sich aen den slag van *Vindex* niet stooten, na demael die van Burgundien en * *Auvergne* door de

* *Averni*.
Betouwfsche ruyters waren vertreedde: en de Nederlanders vermengd onder de legioenen van *Virginius*: soo dat, na rechte rekening, Vrankrijk door sijn eygen swaerda was ondergebragt. Hy had by hem oude troepen, onder de welke lestmael de legioenen van *Otho* waren besaeken. Syrien, Asien, en 't Oosten die aen Coningen gemend waren mochten slaeven: daer leefden 'er noch veele in Vrankrijk, die voor het opkoemen van de schattinge waren gebooren: dat ook onlangs door den nederlag van *Quintilius Varus* de dienstbaerheyd wt Duytland was verdreeven. *Civilis* aldus op Vrankrijk en Duytland loerende, hakte (soo *Tacitus* spreekte) nae de heerschappy van de machtigste en rijkste volken, soo maer sijne aanslagen nae wensch waren wt ghevallen.

24. Maer *Flaccus Hordeonius* liet het eerste gepoog van *Civilis* als ongemerkt voor by gaen: daer nae door bange kondschappers verwittigd dat het Leger was verneesterd, de benden verdelgd en de Roomsche besetting wt het Betouwer eyland verjaegd, gaf last aen *Mummus Lupercus*, die

die in de verwinter-plaetzen 't bewind had van twee Legioenen, den vyand te keer te gaen. *Luperus* heeft de aenwesende Legioenen, de naest-geleete Ubichers ende de Trierische ruyters mede niet verre van de hand zijnde, op het spoedigste versamelt, daer onder mengende een Betouwsche vleugel, die al over langh wesen de omgefet, niet te min trouwigheyd veynsde, op dat sy de Romeynen in den slag soude begeeven, ende met meerder vrucht wech loopen. *Civilis* met de wimpels der verstroyde benden behangen [om de syne de nieuw-behaelde eer voor oogen te stellen, en den vyand door de heugenis der nederlaege te vervaerden] gebod sijne moeder, susters, ende elks vrouwen en kleyne kinderen achter hun rug stil te staen, om de overwinning te bevoorreden en de veld-vluchtige te beschaemen. De Bataviersche bende tot de Batavieren over-ende strax op de Romeynen aen-loopende, had de lichter-vleugel alreeds ontbloot: echter hielden de Legioenen, by dese ongelegenheyt, haer ge-weer en geleeden. De Romeynen eyndlijken geslaegen en verdreeven zijnde, hadden die van *Langres* hun wtvlucht na 't leger leggende op den *Vaerssenberg* omtrent *Santen*. *Claudius Labeo*, gebiedende over een vleugel Batavieren ende die qualijken voor *Civilis* woude wijken, wierd nae *Vrieland* vervoerd, om door sijn dood geen wan-gunst, ofte door sijn verblijf geen onrust by de land-zaeten te verwecken. De troppen der Batavieren en Kennemers na *Italien* sullende, doch door de brieven van *Civilis* van haer reys te rug geroepen, kamen op 't selve pas na hem toe. Van de welke *Herennius Gallus*, die *Bon* verwaerde en hun den door-tocht poogde te belatten, in een strijd is neder gemaekt. De verwinners schuwende de *Stad Colen*, en in hun vordere tocht niet vyandlijx lijdende of bedrijvende, zijn gaef overgeraekt by *Civilis*. Hy door den aenwas van dese oude benden gestijft, doch het pack van den oorlog en de macht des Roomschen volks overwegende, drongze alle op den naem en eed van *Vespasiaen*, en zoud een boodschap aende twee Legioenen die wt den voorigen slag nae den *Vaerssenberg* waren gevlucht, om gelijk een eed aen te neemen. De antwoord bracht mede, dat sy eens Betouwschen verraders ofte overloopers, nochte hun vyanden raed niet wilden gebruyken.

25. *Civilis* gloeyende van gramschap, bracht al het volk van de Betouwe in 't harnas, daer onder mengende die van *Munster-land* en *Drent*, als ook een menichte van *Duytsche* die op den roep van de verleedene voorspoeden, ende op hoop van goeden buyt vast van alle kanten 't samen-schoolden. Doen heeft hy sich met het puyk sijner Batavieren in de middel-bende begeeven, en beyde boorden vanden *Rhijn*, om te vreeslijker schouw-spel te maeken, met *Duytsche* benden beslaegen, terwijl de ruyters langs de weyden om-swierden. Als hy middeler-tijd met dit heyr het leger aen de *Vaerssenberg* benauid hield ende met groot gedruys bevocht, wierd het Roomsch krijgs-volk oproerig tegen *Hordeonius Flaccus*, over sijne slappigheyt en d'afvalligheyt van de *Franche*, ende daerom het bewind van 't legeraen *Vocula* over-gegeven. *Civilis* moediger op sijn voorgaend geluck, was onder dit volhar-

a Vetera. Collem autem illum à Quintilio Vars nominatum volunt, qui inibi castra habuerit. b Bonna, in tractu Coloniaensi.

dende in 't beleg der legioenen: daer blindelinx een nacht-treffen voor-viel, en de Romeynen een voordeeligen wtval dedden. Dit gebeurde omtrent den tijd dat de *Vitellianen* by *Cremona* voor de tweedemaal werden geklopt. *Montanus* Overste van een verstroyde bende daer nae tot *Civilis* af-geftuyrd zijnde, met bevel van den krijg te stacken, deed niet alleen een vruchte loofe, maer ook voor de sijne een schadelijke boodschap, alsoo hy self wierd omgepraet ende een beter doch onrecht bescheyd overbragt. *Civilis* ondertusschen een deel van de troppen by sich houdende, sond *Julius Maximus* en *Claudius Victor*, sijns susters soon, met het oud volk tegens *Vocula*, die schier onverhoeds overrompeld wesende, op 't leest, vermits de aenkomst van de * *Galcoensche*, by raming de overhand heeft behouden. Onlangs hier nae is * *Gelb* door *Civilis* veroverd, ende niet wijd van * *Nuus* een ruyter-kamp gehouden, ook meermaels naderhand, na met voordeel dan met nadeel: tot dat in 't Roomsche heyr-leger de onstuymigheyt tegen *Hordeonius* is vernieuwd, ende hy gedood. De op-gevolgde tijding van *Vitellius* dood in *Frankrijk* en *Duytsland* over-wayende, heeft den oorlog verdubbeld. Nochtans wierd *Mentis* alvorens ontfet door 't bestell van *Vocula*, wien die van de eerste, vierde, ende 22^e. Legioen hervattende den eed van *Vespasiaen*, waren toe gevallen, na dat de beleggers, een volk wt de *Hessen*, *Uspiers* en die van * *Wifbaden* 't samen gerot, door siddigheyt van roof van selfs voor heen waren afgetrocken. In die daegen souden twee *Sonnen* met een ster-gesterne ², in de gedaente van een vyer-spouwend swaerd, zijn verscheenen, ontwyfelbaere voor-booden van de aenstaende oorlogs-buyen, ende van den jammerlijken ondergang der *Stad Jerusalem*, die op het naeste iaer is gevolgd.

26. *Civilis* de Batavier het mom-aensicht afleggende, hield noch niet op sich te kanten tegen het volk van *Romen*: ook hadden de *Vitellian-sche* Legioenen liever de wtweemische te gehoorsaemen dan den *Keyser Vespasiaen*. Daer neffens liepen de booden, na 't ombrengen van *Flaccus Hordeonius*, over ende weder tusschen *Civilis* ende *Classicus*, die een *Trierische* vleugel vorde, ende in adel, daeden en rijkdom boven andere wtstact. *Julius Tutor* van *Trier*, ende *Julius Sabinus* van *Langres*, voegden sich mede by den dans, en hielden te *Colen* in een gemeen huys vergadering, welke sommige *Ubiers* en *Tongerische* bywoonden: doch die van *Trier* en *Langres* maekten den meesten hoop. De opstand tegens de Romeynen was soo ras niet bellooten, of daer warden stooke-branden door *Frankrijk* om gesonden. *Vocula* de saek vernemende is nae *Colen* afgesackt; daer ook *Claudius Labeo* was heen gevloeden (nae dat hy in *Vrieland* sijne wachters de oogen met geld had wt gesteecken) belovende, soo men hem een macht volks mede gaf, tegen de *Bataviers* te willen wtgaen, ende het ver-naemdste deel der *Stad* in der Romeynen verbond te betrecken: maer bekoemende een kleyn getal van voet- en paerde-volk, heeft de *Betouwsche* niet derven beruyken, dan alleen sommige van * *Oude-naerden* in *Vlaenderen* met de *Brabanters* aen den *Demer* in de wapenen gebraght, ende de *Kennemers* met de *Velouwsche*, meer

a Gelduba prope Ordungen. b Nervium. c Mattiaci, quorum nomen & regionem minus rectè sibi vindicant Zeland. d Cometas: e Nervii. f Bithunij ibi locatur ab Ortelio. g Marsac.

luypfcher-

luypfcher-
Daer na
afgevall
wijkend
te kort t
lijfd. I
en Num
gebond
van 't R
dwang e
de Fran
heeft ae
boven-F
27. C
sen-ber
baden C
soek nie
aen Vra
dingend
die het
houden,
niet dan
den onv
De selfs
en veele
waerts
wende
Duytsch
woord t
ger aeng
koemen
oorloger
hayr, d
zijnde, v
afgeleyt
lijke ge
dood sch
doen doe
steunend
roem en f
't bezit n
plucken.
legioen w
toe gedac
Macchd l
de gewoc
volk voor
van over-
was doen
dat zy de
nen verde
mans en
hieldmen
De winte
gioenen v
dett dat v
Legioen,
had over
verhuys
om sich d
Civilis en
verwack
Stad Col
vilis den
de eerste
eetlijken
ger vonni
groot mi
den, vry g
Stad in d
wt laft va

luypfcher-wijze als voor hoofd, besprongen. Daer na zijn die van Trier en Langres opentliken afgevallen, hoewel ze *Vocula* bekeef, die na Nuys wijkende ende een opfct nemende van zijn felven te kort te doen, doortoedoen van *Classicus* is ontlijfd. De Roomfche Leger-gefanten *Herennius* en *Numifus* kreegen genade, ende wierden flechts gebonden. *Classicus* voerende de veld-trykens van 't Roomfche rijk kam in 't Leger, door wiens dwang en *Tutor's* mede-forge de her-ftelling van de Franfche vryheid werd befwooren. *Tutor* heeft aen die van Colen en andere volken aen den boven-Rhijn gelijk een eed opgeleyd.

27. Ondertuffchen de belegerde op den Vaerfen-berc by Santen fteekende in d' wietfte nood, baden *Civilis* om lijfs-genade. Doch is hun verfoek niet ingewilligd, al eer zy fich met den eed aen Vrankrijk hadden verplicht. Hier neffens bedingende den buyt van 't Leger fteelde opfchenders, die het geld, zoetelaers en packen fouden aenhouden, en hen ledig wt treckende geleyden. Maer niet dan een kleyn ftuk wegs verre zijnde wierden onvoorfiens van de Duytfche aengegreeten. De felfte tegen-ftanders bleven op de ftede dood, en veele in omweegen: de overige vlooden rugwaerts na de oude leger-plaetz. *Civilis* fchreuwende fulx onbehoorlijk te zijn beiftrafte de Duytfche, dat zy door een fchelm-ftuck haer woord te buytengingen. Wijders werd het Leger aengefteken, ende die 'tgevecht waren ontcoemen te gader verbrand. *Civilis* heeft, na 't beoorlogen der Romeynen, fijn lang en ros-verwig hayr, de neder-laeg der Legioenen nu volbracht zijnde, volgens 's Lands gebruyk en zijne gelofte, afgeleyt. Ook feyden, dat hy fijn foontjen etlijke gevangens met kinder-pijlen heeft laeten dood fchieten. Doch heeft geen Batavieren eed doen aen Vrankrijk, noch ook felf gedaen, fteunende op de Duytfche magt, ende fich in roem en fterkte beter houdende, indien men over 't bezit met de Franfche foud moeten hayr-plucken. *Mumius Lupercus*, Maerfchalk van de legioen werd de Vorftin *Velleda* tot een gefchenk toe gedacht, maer onder wegen gepriemd. Dese Maechd heerfchte wijd en breed in Weftfalen, na de gewoonte der Duytfche, die fommig vrouwvolk voor waer-feggerfche, en, door toeneeming van over-geloof, voor Godinnen houden: ende was doen ter tijd haer ontfagh vermeerderd, om dat zy de Duytfche dezen zegen en der Legioenen verderf had voorgewychelt. Sommige hoopmans en bevecleren wt Vrankrijk geboortigh hieldmen tot feekerheid van 't verbond te pande. De winter-legers van de benden, vleugels en Legioenen wierden verwoeft en verbernd, wtgefondert dat van Ments en Vindifch*: ende de 13e. Legioen, die fich met haer hulp-troppen mede had overgegeeven, gelast van Nuys na Trier te verhuufen, met betykening van feekeren dagh om fich daer binnen wt het Leger te verpacken. *Civilis* en *Classicus* door al te goeden voorfpoed verwackerd ftonden in beraed, offy hun legers de Stad Colen wilden ten beften geeven. Doch *Civilis* denkende aen de weldaet, dat fy zijn foen in de eerfte ontfelteniffen aldaer bevonden zijnde eerlijken hadden bewaert, helde tot een genadiger vonnis. Ende alzo is zy, by geluck ende tot groot mis-noegen van de Over-Rhijnsche luyden, vry geraekt, dien de glants en rijkdom van de Stad in d' ooggen ftack. We thalven die van Drent wt laft van *Civilis* zijn afgeluyrd, om ze, onder

andere, geluck te wenfchen, dat zy weder waren gekeerd tot het lichaem en de vryheid van Duytfland; ende te verfoeken, dat fy de veften van Colen, als neften der dienftbaerheid, fouden flechten, en den Romeynen in hun bedrijf den beck breeken. Die van Colen gaven een beleefd doch dubbel-finnig befcheyd, en fteden alles aen 't goeddenken van *Velleda* en *Civilis*; deeden ook aen beyde Vorften een befending en erkentenis, ende kreegen alfo alles na wens. Maer *Velleda* te naderen ofte voor hoofd te fpreken was hun, om de achtbaerheid van dese groote Vorftin, verboden.

28. *Civilis* door de maetschap van die van Colen gefteeuwighd, focht de naefte Steeden door foetigheid, ende de weygerige met geweld aen fich te trecken. Na 't veroveren van Soens*, was hem *Claudius Labeo*, met een hoop opgelichte Brabanders, Tongerfche en Vlamingen, in den wegh om verder inbreuk te doen, hebbende de gelegentheid der plaetzen te baet, ende de brug over de Maes voor heen in genoomen. In welke engten kamperlijken werd gevochten, ter tijd toe de Duytfche den ftroom overfwemmende, *Labeo* op den rug kamen aen te taften. Te gelijk reed *Civilis* onder de Tongerfche bende, roepende, dat men den kijn daerom niet en had aengebeeven, ten eynde de Bataviers en Trierfche over de volkeven fouden gebieden; fulx een waen was wijd van hem en de zyne, fy fouden in vennoofchaf treden: hy woude tot hen over koemen, ofte als Veldbeer ofte als flecht foldaet, hoefy 't bozeerden. Als de gemeyn man hier door aengerackt het rappier opftack, hebben *Campanus* en *Iuvencalis*, de hoofden van de Tongerfche, al het volk aen hem over geleverd. *Labeo*, om niet gegreepen te zijn, is den dans ontfprongen. *Civilis* gaf den Brabanders en Vlamingen genade, en plaetz onder fijn krijgsmacht. Maer terwijl hy, trachtende *Labeo* te vatten ofte wt te ftooten, door heggen en ftruyken afdwaelt, en *Classicus* (als of het fpeel nu heel gewonnen ware) door leuyheid fich vergeet, zijn de 21e. Legioen van *Vindifch*, en *Sextilius Felix* met de hulp-troppen door de Grifons na beneeden afgekoemen. Hier by voegde fich een byfondere ruyter-vleugel, eertijds van *Vitellius* ontboden, ende nu in dienft ghegaen zijnde van *Vefpafiaen*: waer van Ritmeester was *Iulius Brigantius*, gebooren wt de fufter van *Civilis*, ende (gelijk onder 't naefte bloed de haet meeft fijn rolle fpeelt) op fijn oom geftoord en gebeeten. Die van Trier, der *Elfas*, *Wormis* en andere laeten *Civilis* in de ly. *Tutor* gevolgd van de Trierfche, ging Ments voorby ende na *Bing*, vertrouwende op de plaetz, om dat hy de brug van den ftroom *Nahe* had afgebrooken, Doch alfo de benden van *Sextilius* aendrongen, en ergens ondiepte vonden, werd hy verrast en gellaegen. De Trierfche ende de Gemeynthe verflaewd over die nederlaeg wierpen de wapens achter de kift, en d'bolden langs de velden: dangreepen nieuwen moed door het aenftouwen van *Tutor* en *Valentin*. Ondertuffchen heeft *Petilius Cerealis* door zyne over-komft de eenigfins vervallene faeken der Romeynen weder op-gerecht: die vecht-gierig en beter om den vyand te verachten dan zich daer voort te wachten, het krijgs-volk door onbefufde woordē ophirfte. Maer *Civilis* en *Classicus* hoorde, dat *Tutor* veriaegde, de Trierfche geklopt en de vyanden al om voorfpoedig waeren, waerfchouwden *Valentin* die Rymagen verwaerde,

* *Suntici*,
quod voca-
buntur forte
etiam ac-
commodari
posset Sanf-
bea.

* *Triboci*,
* *Vangones*,
* *Bingum*,

* *Navas*

* *Rigoda-*
* *lum*,

waerde, dat hy zyne macht niet t'effens en soude waegen. Daer *Cerealis* heeft hem effenwel aengerandfd, en neffens andere gevangen medegepackt.

* *Colonia Treverorum*

29. 's Anderen daegs als *Cerealis* te Trier * al binnen was gekoemen, en de onlangs overgegaene legioenen in genade had ontfangen, schreeven *Civilius* en *Classicus* aen hem een brief van deezestof: Dat *Vespasianus*, hoewel de booden sulx bemompelden, wt het leeven was gescheiden, ende *Romen* met *Italien* door de inwendige krygen wringergeld. Dat *Mucianus* en *Domitianus* soo veel te seggen hadden als een *O* in 't cijfer. Indien *Cerealis* naer het gebied van *Vrankryk* verlangde, sy wilden hem met de grensen haerer *Steden* vernoegen: was het hem om een slag te doen, sy wouden hem ook slag leveren. *Cerealis* gaf *Civilius* en *Classicus* hier op geen antwoord: dan sond slechts den brief-draeger naer *Domitianus*. Daer nae hebben *Civilius* en *Classicus* haer krygsmacht by een getrocken. Waer over sommige *Cerealis* laecten dat hy ze had laeten t'faemen-rotten die hy anders een voor een had kunnen onder-scheppen. *Classicus* stelde de *Ubiens* en die van *Langres* in de middel-streng, in de rechter-vleugel de *Betouwische* benden, ende in de linker die van *Munster-land* en *Drent*: brack daer mede door 't leger van de *Roomische* Legioenen, en vernielde de ruyters. *Classicus* had de middelste brug in over de *Mosel*, die de vordere landen aen *Trier* vast maekte. *Cerealis*, zoo ras het begon te haperen, toerennende ende den brug weder overweldigende, bekeef en ruckte syne vluchtelingen met de hand te rug. Maer *Tutor*, *Classicus* en *Civilius* menden yder de zyne, aen, vermaenende de *Fransche* voor de vryheid, de *Bataviers* voor de eer, ende de *Duytsche* om roof te kampen. Ende liep alles noch wel af, tot dat de 21^e Legioen in meerder ruymte, dan de andere, by engepackt de in-breekers heeft gestuyt, ende ten lesten achterwaerts gedreeven. Den moed schielijken verkeerende, begonnen de voorrige verwinners de *Batavieren* en d'andere troppen den rug te wenden, en verbaefd door het aenschouwen van hun veld-vluchtige broeders wech te sluypen; ter tijd zy op de kruyn der bergen weder by een gaerende, voor den vyand gelaet maecten van nieuwbekomen bystand. Den *Batavieren* was geen ding meer in den weg geweeft, als het onderling krakeel tusschen hen, van na den buyt te loopen endenvyand te laeten vaeren. Ende aldus heeft *Cerealis*, zyn geluck vervolgende, hun Leger in eenen dagh bemachtigd en wgeroyd. Die van *Colen* hingen de huyk mede om, en baeden *Cerealis* om hulp, hem aanbiedende de vrouw en suster van *Civilius* met de dochter van *Classicus*, die hen tot verseekering van 'tonlangs geslooten verbond waren gelaeten: hadden ook de by haer gehuyfde *Duytschers* leelyken vermoord. *Civilius* doen tegenwoordig te * *Zulpich* in 't *Colensche* land, woude tot hem ontbieden de *Oost-Friesche* en *Friesche* bende, die noch ongeschend ende volmoeds was: doch vernam terstond, dat die van *Colen* de *Duytsche* met kost en drank hadden op gevuld, ende, na 't sluyten der deuren, levendig verbrand. Was mede besorgd, dat de veerthiende Legioen de *Britannische* vloot te baet nemende, de *Bataviers* aen de zee-strand mocht overrompelen. Doch de Legioen is elders heen gevoerd; de *Engelsche* vloot door de *Kennemers* van selfs aengetast, ende meest vernield ofte gefonken, die mede een deel *Vlamingen*, die wt eygen drift den

* *Tolbiacum*

Romeynen dienden, neder maecten. *Classicus* vocht ook met voordeel tegen de ruyters die *Cerealis* na *Nuys* had voor wtgefondt. Ende aldus wierd de klank van der *Romeynen* overwinning door kleyne doch menigerley afbreuken wat verdonkerd.

30. *Civilius*, na het *Triersche* ongeval, zyn heyr in *Duytland* weder hebbende gevuld, ging sich neder-leggen by den *Vaerffenberg*, omtrent *Santen*: daer *Cerealis* hem volgde, die de 16^e. en 13^e. Legioen op nieuws te hulp had gekreegen; behalven dat noch meer benden en vleugels onder wegen waeren. Geen van beyde *Veld-heeren* was een draler: maer de breete van de wt den aert vochtige landen weerde ze van een. *Civilius* had aen de over-zijd van *Duytland* een bol-werk gemackt, loopende met een krommen elle-boog na den *Rhijn*, om den stroom alsoo zuyd-waerts aen en over de aen-leggende weyden te stouwen. Dese gedaente van plaetzen, bedriegelik vermits de onteekere diepten, en den *Romeynen*, die bang voor 't swimmen en met het geweer beladen waren, achter-deelig, hielp in tegendeel de *Duytsche* die tot de stroomen waren gewend; nadien de lichtvaerdige wtruffinge en lengde van lichaemen hen boven hield. Weshalven de *Romeynen* op het wt-daegen der *Batavieren* met hun handgemeen zyn geworden; dan sprongen door een oppereezen schrick haef te rug, wanneer zy met hun wapenen en paerden in de holle veenen wech sackten. In den volgenden morgen stond stelde *Cerealis* de ruytery en by-troppen voor aen 't spits, ende de Legioenen in het tweede gelid: doch *Civilius* schakeerde sijn Leger in hoopen, plaetzende de *Betouwers* en * *Gulichers* aen de rechter hand, ende de *Over-Rhijnsche* aen de linkerzijd naef den stroom. Als de aensprack en vermaningen van *Civilius*, nae de wyze van die volken, door het geklap van wapenen en een algemeenen opsprong voor goed waeren opgenoomen, hebben zy met steenen, kogels en ander werptuyg den strijd aengeheeven. De *Roomsche* heyrkracht mydede, zoo veel zy konde, de moerassen, daer de *Duytsche* haer sochten heen te locken: ende als dese korts daer na, in de hevicheid van 't gevecht, hun hand-gereedschap hadden verzmeeuten, begonnen zy met hun over-maetige lyven en wijd-reykende spiefen de struykelende en slijberende *Romeynen* van verre te door-stecken. Te gelijk kam een *Westfaelsche* bende over swimmen van de nieuwe borst-weering die aen geene zijd *Rhijns* was opgeworpen: doen stond het haperlijk, en de Legioenen traden in de plaetz van de te rug gedreevene benden. Onder dit ging een *Betouwisch* over-looper aen *Cerealis* opening doen, datmen den vyand van achteren in de staert konde vallen, indien men ruyters t'eyndens 't moeras afzond, daer de grond vast en de *Gulichers*, die de wacht hadden, weynig op hun hoede waeren. Twee vleugels met den verrader gaende liepen de onbedachte *Gulichers* op 't lijf: 't welk bekend zijnde door het geschreeuw, dedden de Legioenen een storm op de voorste, end ylden sich de veriaegde *Duytsche* al vluchtende na den *Rhijn*.

31. *Civilius*, hoewel doen ter tijd versterkt door de aankomst der *Oost-vriesen*, niet dervende de *Stad* der *Batavieren* (daer rechtevoort op de kant van de *Wael-stroom* het tegenwoordige *Nymegen* sich vertoond), met de wapens besichuten, is wyders, mede-packende wathy in der

der ym kende, wel wec een brug ander m de Krib geleyd (ten cyn op de *Fr* nieuwer vloeyen door de nomen, mende, maekt. ring tuss bieef, s een vast beyde t *Classicus* den van in 't gefe die neffe hulp ver ren. En sponnen gioenen middel-stormd, de twee leger-pla en d' *Wa* rende, d *Classicus* voerden der op te deel te be waegde, weder s Die de t van 't *Le* het volk houwend van de v soldaeter werken. sche trog weldiger gevecht ningen w Wagenin tegen teh nen, wa ganticus, oom *Civ* realis met de kants *Rhijn* ge by den m schooten over-geft *Duytsch* ten over-

32. *C* winter-ken wien meer doe alsoo de

* *Tacitus*

der yl mocht, ende in het overige den brand stee-
kende, na het eyland van de Betouw geweeken:
wel wetende dat het aen scheepen ontbrack om
een brug te maeken, ende het Roomsche heyt geen
ander middel had om over te racken. Heeft ook
de Krib die eertijds van *Drusus Germanicus* was
geleyd boven de Wael en 't begin van de Betouw
(ten eynde de wateren, door de Wael plotzelyken
op de Fransche kust aendryvende, alzo na den
nieuwen door hem gegraven Yffel souden heen
vloeyen) t'eenmael om verre gesmeeten. Waer
door de stroom weder zijn ouden loop heeft ge-
nomen, ende de Wael een hooger drif bekoe-
mende, het Betouw-eyland des te vaster ge-
maekt. Dan vermits'er maer een kleyne wate-
ring tusschen 't selve eyland en de Duytsche over-
bleef, scheenen die twee landen rechtevoort aen
een vast, ende als geen middel-schot tusschen
beyde te wesen. De Fransche Heeren *Tutor* en
Classicus traden mede over Rhijn met veele Rae-
den van Trier, ende daer onder *Alpinus Montanus*
in 't geselschap van zijn broeder *Decius Alpinus*:
die neffens de andere door erbarmenis en giften
hulp verfochten onder die gevaer-lievende volke-
ren. Ende was de krijg noch zoo weynig afge-
sponnen, dat *Civilis* de benden, vleugels ende Le-
gioenen in vier kleyne boerschappen aen den
middel- Rhijn leggende verschanst, heeft be-
stormd, te weten de tiende legioen tot *Atrnhem*,
de tweede tot *b* Wijk te Duersteden; ende de
leger-plaets der benden en vleugelen tot *c* Rhien
en *d* Wageningen: zyne macht alzo schakee-
rende, dat hy met zynes susters soon *Verax*, ende
Classicus met *Tutor* elk een onder-scheyden hoop
voerden, hebbende wel geen moed om alles we-
der op te richten, maer hier ofte daer eenig voor-
deel te beiaen, ende *Cerealis* (die sich self te veel
waegde, ende op allerley kondschappen over en
weder swerfde) tusschen beyden te betrappen.
Die de tiende Legioen beloerden, het bevechten
van 't Leger beswaerlijk achtende, verstoorden
het volk 't welk om hout te kappen wt was, neder
houwende den Maerschalk van 't Leger met vijf
van de vernaemdste hoop-luyden en weynige
soldaeten: de overige bergden hen in de bol-
werken. Middeler-wyl arre-beyde een Duyt-
sche trop de vol-maekte brug by Wijk te over-
weldigen: dan de nacht heeft het twyfelachtig
gevecht gestackt. Omtrent Rhien en Wage-
ningen was meer haperings. *Civilis* bestormde
Wageningen, *Classicus* Rhien, ende waeren niet
tegen te houden, dood slaende de dapperste man-
nen, waer onder mede sneuvelde *Julius Bri-*
ganticus, die den Romeynen trouw ende op zijn
oorn *Civilis* was vergramd. Maer wanneer *Ce-*
realis met het puyk zynen ruytery aendrong, is
de kants gekeerd, ende de Duytsche in den
Rhijn geiaegd. *Civilis*, terwijl hy de vluchtende
by den mouw grijpt, bekend ende met pylen be-
schooten zijnde, is, achter-latende zijn paerd,
over-geswommen: des gelijk deden ook de
Duytsche. *Tutor* en *Classicus* wierden met pon-
ten over-gehaeld.

32. *Cerealis* reysfende na Nuys en Bon om de
winter-legers te besichtigen die voor de Legioe-
nen wierden toegesteld, is het wterste gevaer,
meer door luck als eygen wijsheid, ontcoemen:
alfoe de Duytsche, neffens anderen buyt, zijn

* Tacitus heet dit den middel-Rhijn, om dat sy tusschen den
Noorder en Zylder-Rhijn, te wesen Tffel en V. ael. in 't
midten ligt.

speel-Iacht met een heerlyke Vaen veroverden,
ende voort tot een geschenk door de Lip-stroom
aen * *Velleda* over-brachten. Hy selve had el-
ders vernacht, ende, soo veele geloofden, in het
by-leger van *Claudia Sacrata*, een Colensche
vrouw. Ondertusschen kreeg *Civilis* lust een wa-
ter-strijd te vertoonen, verzamende roey- en
andere scheepen, die men maer aeneene zy met
ricmen voort-dreef, ende daer onder mengende
menichte van schuyten: in stede van zeylen ge-
bruykte men afgescheurde iacken van allerhande
verwe. De by-een-komft was op een groore
vlackte, daer de Rhijn den stroom van de Maes in
de Noord-zee wtboefend. De waerom van
dese toe-reeding was, om door desen schrick den
toe-voer wt Frankrijk komende aen te haelen.
Cerealis beiegende hem ook met zyne vloot, dry-
vende den stroom af, daer *Civilis* op den wind
zeylde: ende alfoe voor by varende zijn, heb-
bende malkander een weynig over en weder met
bouten gegroet, van een geraekt. *Civilis* niet
meer dervende begaf zich over Rhijn na Duyt-
land. Onder dit ging *Cerealis* de Betouw vyand-
liker wyze doer-stroopen, verschoonende echter
(door een kenbaeren oorlogs-streek, ende om
hem alfoe weder aen zijn en der Romeynen kant
te trecken) de landeryen en bouw-hoven van
Civilis. Maer de stroom, in 't afgaet van den
Herft, en door de stadige stort-vlaegen opswel-
lende, had bereeds het broek-achtige en laege
Betouw-eyland als een baere zee over-stelpt:
daer was noch vloot noch voor-raet by de hand:
ende de legers op het vlackte verspreyd leggende
wierden van den stroom bespoeld. Dat de Le-
gioenen doen in groot gevaer stonden, ende als
bloot lagen om van de Duytsche over-rompeld
te worden, ten ware hy ze had omgepraet, ver-
toog naderhand *Civilis*. 't Welk ook waer-bly-
kelijk is, nademael de verzoening maer weynige
dagen achter-bleef. Want *Cerealis* door heyme-
lyke kondschappers den Betouwers vrede ende
Civilis vergiffenis voor-leggende, liet *Velleda* en
haere verwanten met een waerschouwen, de
vordere onheylen van een zoo ramp-zaligen als on-
nodigen oorlog door een rijdig beroum voor te koemen:
dat de Trierische waren verslagen, die van Kolen we-
der gewonnen, ende den Betouwers haer vaderland
ontnoomen: dat men met de vriendschap van *Civilis*
niet en had gewonnen dan quetzuyren, vluchten, en
rouwe, die nu in balling-schap omstreefde en zijne
huys-vesters op den hals lag. By de drevgementen
wierden ook beloften gevoegd. Als de Over-
Rhijnsche half weyfelden, begonnen ook de Be-
touwers onder een te mompelen: dat men zijn
verderf niet en behoorde te vernijderen, ende een
eenig volk niet en vermocht de slaverny van de heele
wereld af te weeren: indien men *Vespasian* te geval
had geoorlogd, die zat nu aen het roer: maer wat een
kleyn boexken lands besloegen doch de Batavieren, om
de Romeynen met de wapenen wt te daegen? ook en
wierden hun, ge'ijk anderen, geene ongelden, dan
alleen de mannen-keur, op-geleyd; 't welk noch eenig-

* Hier we giffen sommige, dat dese Vorstin los ge'onden ende
te gelyk haer naem zelacten heeft in ende aen het dorp
Spellen met wyd van *V. xal* over de Lippe. Immers
heeft dit meerder schijn en slich, dan dat zaeker over-ge-
leerd Heer in zijne inlangt wigkeemens Aen-merkingen
op Tacitus den naem van dese groote *V. rex* herhaeld van
het woord *Vel*. om dat 23 quanzij een stont vel ofte
veege, ende om 20 te spreken een Man-nen was. Doch
ick wil hier niet langer op staen, om den Leser niet geen
onnodige praetjens te verveelen.

fins na vryheyd fmaekte : ende foo daerkeur in 's dien-
nen viel, kende men de Grooten van Romem eerlijker
duldten dan de vrouwen van de Duytſche. Dus klaeg-
de de Gemeente. De hoofden morden, dat ſy door
de wy-zinnigheyd van *Civilis* in den krijg waren in-
gewickeld, die zyn eygen hart-zeer en eer-fucht had
willen heelen en koelen met des volks onder-gang.

33. *Civilis* ſagh dit on-weder van verre aen-
koemen, en dacht het daerom voor te koemen
met het verfoeken van t'zamen-fpraek. Ende
alfoo wierd de brug van de Nahe-ftroom door-
gefneeden; op wiens af-breuk de Veld-heers zich
lieten vinden, ende na eenige woorden en weder-
woorden de vrede klaer maakten. Onder andere
bekende *Civilis*, indien hy zich tegen een vol-
machtiger van *Vitellius* hadde te zuiveren, dat
zyne daeden geen af-laet en zyne redening geen
geloof zouden vinden; vermits zy tegen een al-
lerley vyandſchap hadden bedreeven, die van
d'een was begonnen ende van d'ander opge-
queekt: dan dat hy tegen *Vefpaſiaen* zyne oude
eer-biedenis had behouden, ende malkander,
doen hy noch on-be-ampt was, kamer-raeds
hadden geheeten. Waer van *Antonius Primus* wt
Vrankrijk geboortig goede kennis droeg, door
wiens brieven hy tot den oorlog was verleyd, ten
eynde de Duytſche Legioenen en de Franſche
ieugd de Alpes niet zouden over-trekken: ende
dat hy in Duytſland, 't geen andere Overfte el-
ders, had aengericht. Dit en meer heeft *Civilis*
tot zynen onſchuldige by gebracht, gelijk *Ta-
citus* t'eyndens 't vijfde boek zynen Gefchiede-
niſſen aenwijft, waer van het vervolg door ver-
loop van den af-knagenden tijd is vermiſt, en
den na-zaeten benijd geworden. Andere Schrij-
vers zijn hier ook ſtom, behalven dat *Xiphilin* in 't
wild verhaeld, dat in de tyden van *Vitellius* en
LXXII. *Vefpaſiaen* verſcheyde onruſten waeren opgeree-
zen, ende met naemen in Duytſland aen den
Rhyjn-oever, welke door *Cerealis* ten leſten waren
gedempt, ende in een van de veld-flagen zoo veel
Romeynen en Duytſche geſtruykeld, dat de
doode lichaemen den drift van den ſtroom had-
den geſtelpt. De bevreedinge van welke beroer-
ten ſulk eene vreugde door 't Roomsche gebied
heeft veroorſaekt, dat doen voor de ſefte reys de
Tempel van *Ianus* wierd toe-gegendeld. *Plinius*
LXXIII. gewaegd, in die tijden foodanig een Son- en
Maene-zwijn geweſd te zyn, dat beydelichten
twaelv daegen lang waeren te ſoeken. Daer na
hebben de Sicambers, Baraviers en Uſipiers den
Romeynen ſoo in andere oorlogen, als in den
Britanniſchen, de hand gereykt. Want *Petilius*
Cerealis heeft, door hun toedoen en byſtand, niet
alleen de Stad van Brigants veroverd, maer ook
Agriola de ſchoon-vader van *Cornelius Tacitus*
het meerendeel des volks hem onder-hoorig ge-
maekt. *Vefpaſiaen*, na 't blaeken van een hayrig
geſternte, wt de wereld en zyn ſtoel geruckt zyn-
de, heeft zyn oudſte loon *Titus*, de luſt, zoo men
hem noemde, van 't menſchelijk geſlacht, het
Keyferdom beeft. Tot wiens ſchouw-speelen
en pronk-tooneel, 't welk van ſijn vader ontwor-
pen ende van hem was vol-toyd, het nieuws-gie-
rig volk wt alle werelds-hoeken is heen getroc-
ken, ende onder andere, wt deſe geweften, onſe
Sicambers; hebbende, na 's lands wiſſe, het hayt
op de * kruyn omgekrueld ende met een knoop
t'faemen-gevlochten.

* *Cornelius in nodum tortis venire Sicambri.* Martial, vid.
lib. I. ſupra.

34. Nae een weynig meer dan twee Jaeren LXXIII
heeft *Titus* ruym-plaets gemaekt aen zyn broe-
der *Flavius Domitianus*. Op het anderde iaer van
wiens heerſchappy een bende Uſipiers, in Duytſ-
land omtrent den Yſel geworven, ende aen *Agri-
cola* in Engeland ofte Britanniën over-geſchickt,
een meeſterlijk en hoog-waerdig ſtuck heeft be-
ſtaen. Want zy, na 't om-brengen van den hoop-
man en etijike ſoldaeten, die als leer-en tucht-
meeſters waeren onder het rot, ook de ſtier-mans
hebben gedwongen hen luyden drie lachten in
handen te leeveren: ende als der zelve een we-
derom trock, en de twee overige by hen verdacht
en daerom gedood waren, zyn zy, de ſaek noch
niet rucht-baer zijnde, tot haer eygen verwonde-
ring voort-gevaeren. Daer na hier en gins heen
dryvende, ende aen veele Engeliſche, nu met voor-
dan met tegen-ſpoed, ſlag geleeverd hebbende,
vervielen ten leſten tot ſulk een armoed, dat zy
de aller-ſwakſte en naderhand by lot-trecking
veele andere onder hen op-aeten, tot dat zy, Bri-
tanniën aldus omgezeeld, ende door a ſtierens-
onkund haere ſcheepen ten deele verlooren heb-
bende, voor zee-ſchuymers gehouden, ende eerſt
van den b Swaeben (die doen omtrent de Elve
tot aen de zee toe grenſden) ende daer na mede
van den Vrieffen zyn aen-gegreepen. Men vond
'er ook die in handeling verkoft, ende door
koop-wiffeling na den oever der Romeynen wa-
ren heen gevoerd. Een poos daer nae is 'er in
Schotland by den Grampen-berg geſtreeden:
daer *Galgacus*, de treffelijx onder de Britanniſche
Veld-overſten, den zynen, ende *Agriola* den Ro-
meynen een moed in-ſprack. De Engeliſche toon-
den zich beſtendig en gauw om met hun yſelike
rapieren en korte ſchilden de Romeynſche bou-
ten te onduyken ofte af te ſchuten, en ſtroyen
ſelfs een menichte van geſchut: tot dat *Agriola*
drie Betouwſche en twee Tongerſche benden
aenmaende, haer ſpitzen en hand-gevecht in 't
werk te ſtellen: 't welk hen, vermits de ſtadige
oeffening, licht, ende voor den vyand ongevoeg-
lijk viel, die ſmalle ſchilden en groote doch pun-
teloofe ſwaerden voerde. Als nu de Bataviers be-
ſtonden te krabbel-vuyſten, methet rond van de
ſchilden te ſtooten, de aenzichten te ſchenden, en
den vyand wt de laegten na de heuvels voort te
ſtouwen, hebben de andere troppen wt een yver
ende met gedruys de naefte ook neder-gematſt,
en veele van hun half-dood ofte heel gaef laeten
leggen, om de overwinning te verhaeften, die
ook daedliken is gevolgd, zijnde de Britte-land-
ers, na een krachtige verwoefing, op de loop
geiaegd, dietien duyſend hoofden miſſende, al
ſweremde ende met een gehuyl van mans en
wijven zich nae de vaſte plaetzen hebben ge-
bergd.

34. *Domitiaen* ſelf heeft een onnodigen tocht
na Vrankrijk en Duytſland voor genomen, al-
leen om zyn broeder in waerdigheyd en daeden
op te haelen. Ende hoewel zyne verrichting niet
veel te beduyden had, heeft hy echter over de
Heffen en omgeſeetene volken geveyrd. On-
langs daer na wierd by *Lucius Antonius* Stadhou-
der aen deſe zijd van den Rhyjn, oorlog aenge-
heeven, welke hy in zyn afwezen met zulk eene
gauwigheid heeft af-geleyd, dat op de uyre van
den ſtrijd de Rhyjn ſchieliken ont doyende, de
Duytſche troppen vaerdig ſtaende om tot *An-
tonius* over te zetten, heeft af-geſlooten. Vier
iaeren laeter waeren de Rhyjnſche volken weder
in 't

in 't g
met e
den n
ſchap
zijn re
ſche f
loop o
bonds
wann
woud
ſprong
na het
plaetſe
oorlog
vyand
hadde
ſtucke
gekoe
der do
Spaen
wien, t
in Vra
CIX. gentic
en het
van A
LXXIII. wijd o
over-
* Dat. en de
hem he
de hoe
door-v
Rome
des Aen

Eenige
viers in
hen ee
wis in z
gen en
ning w
de bron
naemer
Donau
over-ge
toe-kij
ſchrick
wille w
ſtelden
Batavie
ſchonk
roerder
ten bel
geboe
Betouv
van da
deſe dv
36.
Aelius A
bkleede
moed-

in 't geweer, welke als hy dacht te over-ylen, ende met een te ontmoetsagh dat zy meer gespuys souden maeken zoo zy van zyne aankomst kondschap hadden, heeft hy door een loofen streek zijn reys bedeckt met het in-maenen van de Fransche schattinge; en aldus een onverwachten aenloop doende, den evel-moed van dat volk ingebonden en die landschap verseekert. Men schrijft, wanneer op den zelven tijd de Duytsche wt hun wouden en schuyl-winkels de Romeynen besprongen, en altoos een veylige wylucht hadden na het diepste van de bossen, dat hy van verre plaetsen by-stand op biedende, het heck vanden ootlog niet alleen heeft verhangen, maer ook de vyanden na zyne hand gestelt, welker hooien hy hadde ontdeckt. Als *Domitiaen* om zyne boefstucken en door t eddraying van de zyne was omgekoomen, is *Nerva*, een man van hoogen ouderdom, in zijn schoenen getreden, die den Spaenschen *Traiaen* tot een zoon aennam, aen wien, na *Nerva*'s dood, het Keyser-rijk by Colen in Vrankrijk wierd opgedraegen. Dees heeft negentien iaeren en etlike maenden geheerscht, en het Roomfche Rijk, dat zedert den afgang van *Augustus* meer beschermd was als wtgezet, wijd en breed wtgereckt: Neffens andere, de over-Rhijnsche Steeden in Duyts-land herbouwt, en de * *Sevenbergers* t'onder gebragt. Na hem heeft *Hadriaen* den staf bekoemen, die alle de hoeken van zijn bewind, meest te voet, heeft door-wandelt, ende daerom vanden Raed te Rome een eer-naem heeft van *Den Her-steller des Aerd-bodems*, gelijk hier neffens te sien is.

Eenige Tijd-boeken willen, dat hy ook de Batavieren in eygen hoofd soude hebben besocht, ende hen een Coning gegeven. Maer om dit als onwis in zyne waerde te laeten (hoewel te Nymegen en daer omtrent veel gelds met zyne teykening word op-gegraven) sullen wy liever te barden brengen, hoe zeeker Betouwsch Ridder, met naemen *Soraen*, in 's Keyfers dienst zijnde den Donauw-stroom in zyne volle wapenen heeft over-geswommen, en door die stoutigheid de toe-kijkende en bedonderde Wilden zoo met schrick getroffen, dat zy daedliken den Keyser te wille waeren, ende hun onderlinge geschillen stelden aen zijn goed-dunken: die daerom desen Batavier met een heerlijk * *Lof-dicht* heeft beschonken. Als daer na de Ioden onder eenoerorden, en den Romeynen waer en hoe sy mochten beleedigen, is *Julius Severus* wt 's Keyfers gebod van Britannien, met een hoop Engelsche, Betouwers en andere volken, na Rome, ende van daer na 't Ioden-land gereysd, ende heeft dese dwars-drijvers getuchticht.

36. Na de ahljvigheid van *Hadriaen* heeft *Aelius Antoninus Pius* over de 22. iaeren zyne stoel bekleet: die schier op 't eynd zijns levens de moed-willige en alles in roer stellende Duyt-

schers aen den Rhijn door zyne Land-voogden en gemachtigde heeft gestelt, en de scheur-makers aen kant gemaekt. Zyne na-volgers waren *Marcus Aurelius* en *Aelius Aurelius*, beyde met den by-naem van *Antoninus*: die te gelijk ende met gelijk recht (*twelk te vooren niet meer en was gebeurd) den opper-eeren-top omtrent acht iaeren lang hebben bezeeten. By hun tyden zijn *Caburnius Agricola* tegen de Britte-landers, ende *Victorinus* tegen de Hefsen af-geftuyrd, die bezuyden den Rhijn Duyts-land waren ingevallen. Onlangs daer na liepen de geruchten, dat de binnen-landsche Duytsche, doermaels *Mark-mannen* geheeten, in de wapens waeren. Daer waste Rome geen kleyne verflagendheid, nae dat de vyand over Rhijn was geraect en na de Italiaensche grensen kam aen-stooten: sulx dat *Marcus Aurelius*, om de onderzaeten niet lastig te vallen, door een ongemeyne trouwigheid, zijn hof-cieraed, gulde en cristallyne kruyken, de Coninglijke vaeten, ook des Keyfers goude-en zydegewaeten neffens haere kleynoodien, in 't openbaer ging verkoopen. Dat niet alleen, maer hy heeft mede de Duytsche tegen de Duytsche omgekocht. *Commodus* zijn vader na-boortzende, heeft niet self maer door af-gefanten, na een neder-slag van etlike duysenden, de saeken in Duyts-land af-gedaen: om welk bedrijf hy, versmaedende den toe-naem van *Duytschen-dwinger*, zich op een Zuyl heeft laeten inschryven, een *verwinner van duysend scherm-meesters*, achtende de Duytsche gelijk zy waeren, recht-schaepene karels, ende meer als gemeyne mannen. Heeft ook de Over-Rhijnsche Vriesen door de hand van *Clodius Albinus* onder de voet geslaegen. Naer *Commodus* is de wael gevallen op *Aelius Pertinax*, die voor heen bevel-hebber was geweest van de Duytsche vloot, ende naer eenige maenden gedood wierd van *Julianus Didius*, die onder *Marcus Antoninus* de 22. Legioen in Duyts-land, ende daer na een lange wyl Nederland hadde befiert: dan is na seven maenden insgelijx door *Septimius Severus* in een borger-krijg omgebragt, als mede naderhand *Clodius Albinus*, die sich aen den Rhijn Keyser had laeten wtroepen.

37. Daer nae Britannien willende beoorloggen, is met groote stappen na den Rhijn toe gestreken, daer hy in 't Eyland der Batavieren aen den middel-Rhijn by Catwijk, het aldaer staende ende nu van ouderdom versleetene Roomfche Wapen-huys een nieuwen rock heeft aengetoogen, ende voorts het heyr neffens eenige Bataviersche benden naer Britannien over-gescheept, daer hy eendwars-wal 35000. treden lang van d'een Zee tot d'andere heeft doen maeken, ende korts daer nae binnen * *York* is over-leeden. Van desen tocht gewaegd seker steen-geschrift, waer in de *Bataviersche Borgers* worden geheeten *Broeders en Bond-vrienden van 't Roomfche volck*. *Severus* heeft twee zoonen na gelaeten, van de welke *Geta* een vyand van 't gemeyne beste verklaerd, en onlangs daer na gedood is; ende *Bassianus Caracalla* zijn vader in 't Rijk gevolgd. *Bassianus* van Rome scheydende om de landschappen te besichtigen, heeft de Duytsche boven andere gelief-kooft, ende de spichtigste en aenzielijste onder hun tot syne lijf-trouwanten afsonderd. Heeft ook duck-maels Duytsche kleeding gebruykt, om alsoo de herten van dit strijdzacm volk aen hem te verbinden. Daer na de Betouw bezoekende heeft seker outer, van Keyser

XCVII.

CIX.

CCVII.

* Dui.

clxviii.

Cxciv.

ccviii.

CCVII.

* Eboracum

CCVII.

en LXXXII
an
LXXXII.
vz-
kt,
e-
p-
at-
us
in
re-
cht
ch
le-
zen
or-
de,
zy
ing
br-
ns-
b-
erft
lve
ede
nd
oor
va-
r in
en:
che
Ro-
on-
like
ou-
den
col-
den
in 't
lige
eg-
un-
be-
de,
en
r te
ver
ist,
ten
die
an-
oop
, al
en
ge-
cht
al-
den
niet
de
on-
ou-
ge-
ene
van
de
An-
Vies
der
in 't

* Set op 7
1. Inl. van
het boek
betreffende
het Bat-
avieren.
LXXXV.
CXXIX.

LXXXV.
VIII.
XCII.

CCXVIIII *Claudius* gemaakt, ende van zijn vader *Severus* her-maekt, wedetom her-steld. Alshy oorlog drijvende tegen den Parthen, van de vyanden was belet en dood-geslaegen, heeft *Opilius Macrinus*, voor heen Overste van de lijf-bende, met zijn zoon *Diadumenus* het Rijk zich aangemactigd: dan zijn beyde nae een iaer in een op-loop van 't krijgs-volk neder gehouwen: hebbende tot een nazet *Marcus Aurelius* geseyd *Heliogabalus*, een vermenynden zoon van *Caracalla*, die op gelijke wijze om hals is geraekt. Als in de tijden van Keyser *Alexander Severus* verscheyde volken wt Duyts-land over Rhijn waren getreeden, ende met groote hevigheid het Roomsche aen den oever leggende leger hadden bestormd, ende door de Fransche Steeden en vlekken al om gingen moes-koppen, heeft hy, tegen hen optreckende, een brug over den Rhijn geslaegen, ende door volmachtigers dit machtigh en vermetel, ende doen by den Romeynen meest ontzachelik volk, een vrede af-gekoft. *Maximin* die naderhand Keyser wierd, soude, na 't melden der Schrijvers, desen tocht ook hebben by-gewoond. Schier omtrent den zelven tijd heeft

CCXXXV. *Claudius Papienus Maximus*, die daer na insgelijx tot de voor-gedachte waerdigheid is op-geschooven, als hy wt *Alexander*'s bevel nae den Rhijn was af-gevaerdigd, zyne dingen mede tameliken wel beschickt.

38. Wanneer *Alexander* nu door het onstuy-mig krijgs-volk was gedood, heeft *Iulius Maximinus*, niet zoo zeer met wille van den Raed als van 't heyr, het roer van 't gemeene best in handen genoomen. Dees breydelende den Rhijn met een brugge, ende daer over Duyts-land in-treckende, heeft drie- ofte vier-honderd mijlen wijd de gehuchten verbernd, het vee weg-gedreeven, en alles wt-geplonderd, ende zoude gants Duyts-land den Romeynen hebben onderhoorig gemaakt, ten ware de Duytsche over de stroomen ende door de bossen en broek-landen zich hadden wech gepackt. Vermits doenmaels de Steeden en huysen van Duyts-land den brand en over-val zeer waeren onder-worpen, als bestaende wt hout ofte balken t'zaemen in een geklampt. *Maximin* dan die landfchap wijd en

breed door-stroopende, als hy by een zeer veen-achtigen oord zijns lijfs-gevaer loopende ter nauwer nood was ontkoemen, schreef wegen zynen tocht zoodaenige brieven aen den Raed van Romen: *Wy kunnen niet wt spreken hoe veel wy al hebben gedaen: de boer-schappen vande Duytsche hebben wy vier honderd mijlen aengesteeken, de kudden wegh gevoerd, de gevangensheen gesleeps, de geraepende neder-gemact, in 't moeras gevochten. Wy zouden tot aen de vrouwen hebben gekoemen, zoo 't de diepte vande veenen niet en had bespoerd.* Hy voegde neffens de brieven een tafereel, in geschilderde beelden de gelegentheid van de heele zaak ende af-maelinge der plaetzen vervattende, ten eynde de Raeds-heeren niet alleen 'tgehoor, maer ook den oogenschijn mochten hebben van 't geen 'er was voor-gevallen. Daer na zijn volk een weynig gekoesterd hebbende, ende op het volgende iaer zich wtruffende tot een vroegen veld-tocht, dreygde alle de volken van Duytsland tot aen de zee te willen af-loopen. Hy zoude ook buyten twijffel wat fonderlings hebben wtgericht, ten waere *Pupien* zijn leven en hoop te gelijk had afgebrooken. Als dees, wanneer hy met zijn broeder *Albin* nae 't Keyserdom schein te poogen, op eene wyze wt het midden was wech geruckt, is *Gordian* noch heel iong tot Keyser ingewilligd, die echter nae ses iaeren door argelift van de zijne by den Eufraet wierde gedood. Doen heeft het leger in 't Oosten *Iulius Philippus*, dan de Raed van Romen *Marcus* op-geworpen, den welken *Severus Hostilianus* is gevolgd, die onlangs daer nae aen een ziekte ster-vende, plaatsmaekte aen *Philippus*, die, zoo men voor-geeft, de eerste Christen onder de Keyfers gewesd ende van *Decius* is vermoord: tot dat ook nae 't om-brengen van *Decius*, *Gallus Hostilianus* met zijn zoon *Volusianus*, door zijn misgunner *Emilianus* ontlijfd zijnde, naulijx twee iaeren den Keyser-stoel heeft betreden. *Emilianus* mede nae drie maenden koemende te overleeven, is *Publius Valerianus* van het heyr in de Grifons Veld-heer, ende ook voort van den Raed Keyser gegroet, die niet te min den naem van Keyser aen zijn zoon *Gallien* goed-willigh over-liet.

DERDE